

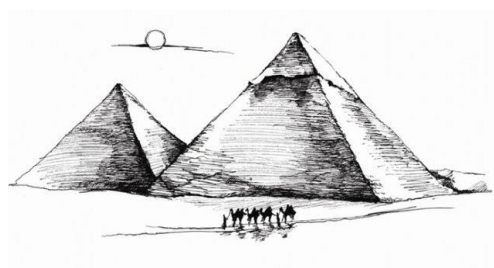
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
кафедра Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби

Ярослав Андрусяк

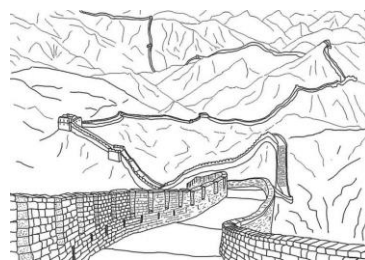
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ (ДАВНІЙ ЧАС)

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

(для студентів денної та заочної форми навчання
за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»)

Давній час

Ужгород – 2024 р.

УДК 94(3)(076)
А65

Андрусяк Я. Всесвітня історія (давній час): навчально-методичні рекомендації (для студентів денної та заочної форми навчання за спеціальністю 032 – «Історія та археологія») / Ярослав Андрусяк [Ужгород. нац. ун-т; ф-т. історії та міжнародних відносин; каф. Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби]. Ужгород: ПП «ІНВАЗОР», 2024. 95 с.

Розробник:

Андрусяк Я.Я., кандидат історичних наук, доцент кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, ДВНЗ «УжНУ».

Рецензенти:

Міськов І.О., кандидат історичних наук, доцент кафедри культури та суспільно-гуманітарних дисциплін, Закарпатська академія мистецтв.

Відповідальний за випуск:

Ліхтей І.М., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, ДВНЗ «УжНУ».

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, ДВНЗ «УжНУ»

Протокол № 11 від 26 червня 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»

Протокол № 7 від 28 червня 2024 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Протокол № 6 від 28 червня 2024 р.

© Андрусяк Я.Я., 2024 р.
© Ужгородський національний університет, 2024 р.

ЗМІСТ

1.	Опис навчальної дисципліни.....	4
2.	Мета і завдання навчальної дисципліни.....	4
3.	Очікувані результати навчання.....	6
4.	Програма навчальної дисципліни.....	9
5.	Структура навчальної дисципліни.....	15
6.	Тематика лекційних занять.....	17
7.	Тематика та методичні рекомендації семінарських занять.....	22
8.	Самостійна робота.....	52
9.	Методи навчання, засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання	55
10.	Перелік рекомендованих питань для модульного і підсумкового контролю.....	62
11.	Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.....	66
12.	Тематика та методичні рекомендації до виконання курсових робіт.	66
13.	Рекомендована література.....	68
14.	Додатки.....	82

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів: 8.0 (4.0 / 4.0)	Рік підготовки: 1	Рік підготовки: 1
Загальна кількість годин: 480 240 - денна форма навчання 240 - заочна форма навчання		
Кількість модулів: 4 (2 / 2)	Семестр:	Семестр:
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3.33 / 4.0 самостійної роботи студента – 6.66 / 7.05	1, 2	1, 2
	Лекції:	
	56 (28 / 28)	24 (10 / 14)
	Практичні (семінарські):	
	64 (32 / 32)	8 (4 / 4)
Вид підсумкового контролю: іспит / іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна / усна	Самостійна робота:	
	120 (60 / 60)	208 (106 / 102)

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – полягає у вивченні та інтерпретації історичних фактів та суспільних явищ різних країн, регіонів та цивілізацій, аналізі спільних рис та відмінностей у їх історичному розвитку, з'ясуванні досягнень та можливостей людства у минулому.

Знання дисципліни передбачає вміння збирати, систематизувати, аналізувати інформацію історичного характеру та використовувати її на практиці. Опрацювання історичних джерел та практичні види роботи спонукатимуть студентів до логічного мислення, критичного аналізу теоретичного матеріалу та історичних джерел. Оволодіння дисципліною передбачає пізнання політичних, соціально-економічних та культурно-релігійних процесів, які обумовлюють особливості історичного розвитку народів і країн світу. Програма навчального курсу розрахована на вивчення і засвоєння конкретного матеріалу по основним напрямам політичної, економічної, соціальної і культурної історії країн світу, починаючи від появи давніх цивілізацій до їх занепаду.

Основними завданнями дисципліни є:

- визначення понятійного апарату, принципів та методів дослідження історії;

- аналіз особливостей розвитку світового історичного процесу;
- розгляд історичних подій минулого в контексті особливостей та характерних рис розвитку державно-політичних і конфесійно-культурних систем народів і країн;
- відображення історичного досвіду державотворення, мислення і способу дій державних діячів, політиків, широкого загалу людей.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти відповідної спеціальності таких компетентностей:

1. *Інтегральна компетентність* – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

2. *загальні компетентності (ЗК):*

- здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК – 1);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК – 2);
- здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу (ЗК – 3);
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК – 4);
- здатність спілкуватися іноземною мовою (ЗК – 5);
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК – 7);
- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК – 8).

3. *Фахові компетентності (ФК):*

- усвідомлення взаємозв’язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності (ФК – 1);
- усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах (ФК – 2);
- усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією (ФК – 3);
- здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи (ФК – 4);

- здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних (ФК – 6);
- здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища (ФК – 8);
- здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень (ФК – 9);
- здатність вільно оперувати спеціальною термінологією (ФК – 10);
- здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність (ФК – 11);
- здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами (ФК – 12).

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Центральноєвропейські студії: історія, археологія та етнологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.	ПРН – 1
Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.	ПРН – 2
Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.	ПРН – 3
Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.	ПРН – 4
Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.	ПРН – 5

Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті центральноєвропейської та світової історії.	ПРН – 6
Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.	ПРН – 7
Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.	ПРН – 8
Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України та країн Центральної Європи.	ПРН – 9
Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.	ПРН – 10
Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.	ПРН – 11
Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.	ПРН – 12
Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.	ПРН – 13
Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.	ПРН – 14

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Всесвітня історія (давній час)»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Вміння визначати основні періоди та хронологію розвитку давніх цивілізацій; головні етапи розвитку давніх цивілізацій Сходу та Європи; схожість та відмінність в історичному розвитку народів різних періодів та епох; принципи історичної організації та функціонування суспільства у політичній, економічній, соціальній, релігійній та культурній сферах життя.	ПРН – 1
Продемонструвати вміння характеризувати історичні процеси з історії стародавнього світу. Застосовувати	ПРН – 2

знання в дослідницькій і аналітичній роботі; викладанні історії у навчальних закладах.	
Оволодіти основними прийомами методичної роботи історика; відповідними складовими навчального процесу та необхідної навчальної документації; найбільш поширеними в історичній науці підходами до вивчення світової історії давньої доби; навичками джерелознавчого аналізу.	ПРН – 3
Вміти використовувати понятійний і термінологічний апарат предмету в процесі теоретичної і практичної діяльності після закінчення навчального закладу; застосовувати в дослідницькій і аналітичній роботі; аналізувати основні концептуальні підходи, що використовуються при періодизації світової історії.	ПРН – 4
Оволодіти навичками самостійної роботи з письмовими, речовими, етнографічними, усними та архівними історичними джерелами; інтерпретувати інформацію з різноманітних джерел (архівні документи, усні свідчення, періодика, наукові праці тощо);	ПРН – 5
Вміти виявляти взаємозв'язки між історичними подіями, явищами, процесами світової історії давньої доби.	ПРН – 6
Здатність історіописання та інтерпретації історичних фактів, враховуючи історичну ситуацію; вміння пояснити за допомогою цивілізаційного методу особливості історичного розвитку країн стародавнього світу.	ПРН – 7
Набуття навиків готувати виступи на проблематику, що стосується предмету дисципліни; представляти результати своєї діяльності у вигляді письмових і усних відповідей.	ПРН – 8
Набуття навиків практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної світової культурної спадщини.	ПРН – 9
Здатність давати критичну оцінку усталеним поглядам на проблеми, що порушуються на лекціях та семінарських заняттях; використовувати методи порівняння, аналогії, протиставлення, історизму, типології та інші. Оволодіти основними прийомами методичної роботи історика; відповідними складовими навчального процесу та необхідної навчальної документації; найбільш поширеними в історичній науці підходами до вивчення проблем світової історії	ПРН – 10

давнього періоду.	
Вміння вирішувати дослідницькі завдання з різних теоретико-методологічних позицій; класифікувати та аналізувати історичний розвиток етносів, цивілізацій у політичній, економічній, соціокультурній сферах суспільного життя;	ПРН – 11
Набуття навиків здійснювати комунікацію з питань всесвітньої історії давньої доби з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій та спільнот.	ПРН – 12
Знати загальні та специфічні риси історичного розвитку давніх цивілізацій; розрізняти стародавні державні устрої та їх конкретну політику; ідентифікувати визначні історичні постаті в контексті вивчення світової історії; робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи.	ПРН – 13
Вміння акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем світової історії. Впровадження інноваційних методів і технологій на семінарських заняттях, при написанні рефератів, курсових і дипломних робіт бакалавра.	ПРН – 14

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль №1

Змістовний модуль №1

Тема 1. Вступ. Мета і завдання курсу.

Обсяг і завдання курсу. Особливості лекційних і практичних занять, самостійної роботи, форм контролю за вивченням курсу. Періодизація «Всесвітньої історії (давній час)». Мета і завдання курсу. Карти й атласи, особливості роботи з ними.

Тема 2. Стародавній Єгипет.

Джерела та історіографія Стародавнього Єгипту. Хронологія історії Стародавнього Єгипту. Періодизація історії Стародавнього Єгипту. Природні умови та географічне положення Єгипту.

Єгипет у період Раннього і Середнього Царств. Особливості економічного, соціального і політичного життя країни. Утворення централізованої єгипетської держави у III тис. до н.е. Фараон та його деспотична влада. Державний апарат, його основні відомства. Система обожнення фараона та його влади. Роль жрецтва в суспільстві.

Єгипет в період Нового та Пізнього Царств: особливості економічного, соціального і політичного розвитку Єгипту в VII-VI ст. до н.е.

Культура стародавнього Єгипту.

Тема 3. Стародавня Месопотамія.

Географічне положення країни. Періодизація стародавньої історії Месопотамії. Проблеми хронології.

Месопотамія в архаїчний період. Найдавніші держави Шумеру і Аккаду.

Політична історія шумерських міст-держав у ранньодинастичну епоху. Особливості їх соціального розвитку.

Політична роздрібленість Месопотамії на початку II тис. до н.е. Піднесення Вавилону. Законодавство Хаммурапі. Політичний устрій Вавилонії. Послаблення Вавилонської держави після смерті Хаммурапі.

Месопотамія в період Новоассирійського й Нововавилонського царств. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Ассирійської імперії. Розквіт Нововавилонського (Халдейського) царства за Навуходоносора II. Царювання Набоніда і завоювання країни персами. Вавилонія у складі Персидської імперії. Культура народів стародавньої Месопотамії.

Тема 4. Стародавні цивілізації Малої Азії та Закавказзя.

Хронологія та періодизація стародавньої історії Малої Азії.

Хеттське царство: соціально-економічний розвиток; формування класових відносин у Малій Азії в II тис. до н.е.; особливості політичного устрою хеттської держави; загибель Хеттської держави у VII ст. до н.е. під ударами "народів моря".

Релігія, міфологія та література хеттів. Науково-практичні знання. Архітектура та мистецтво.

Держави на заході Малої Азії та Закавказзі II-I тис. до н.е. Троянське царство, його розквіт та загибель. Фрігійське царство, його боротьба з кіммерійцями та ассирійцями. Розпад Фрігійської держави на межі VIII-VII ст. до н.е. Утворення Лідійського царства, особливості його соціально-економічного розвитку та політичного устрою.

Ванське царство (Урарту) і держави Закавказзя. Виникнення держави Урарту – Ванського царства. Боротьба Урарту з Ассирією. Занепад і загибель Урарту. Особливості соціально-економічного розвитку та політичного устрою Урарту.

Тема 5. Стародавні цивілізації Східного Середземномор'я та Аравії.

Географічне положення Східного Середземномор'я. Найдавніший період історії Східного Середземномор'я (VIII-IV тис. до н.е.). Нашестя "народів моря". Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н. е. Утворення Ізраїльсько-Іудейського царства, його розквіт за Давида та Соломона. Південно-палестинські царства Аммон, Моав, Едом. Східне Середземномор'я під владою ассирійських, нововавилонських і персидських царів.

Географічне положення і природні умови Аравійського півострова. Північноаравійські племена і ранні державні утворення. Південноаравійські

держави, особливості їх господарського життя, суспільного устрою, політичної структури. Значення родоплеменного укладу в їх суспільному розвитку.

Змістовний модуль №2

Тема 1. Найдавніші цивілізації Ірану. Середня Азія.

Географічне положення Ірану та Середньої Азії. Елам і Мідія – найдавніші держави Ірану. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е. Особливості соціально-економічного розвитку та політичного устрою Персидської держави у VI-IV ст. до н.е. Причини неміцності "світової" держави Ахеменідів. Стародавні іранські культури. Ранній зороастризм.

Середня Азія у III-I тис. до н.е. Утворення Бактрійського царства. Боротьба середньоазійських племен із персидською експансією і включення їх до складу Ахеменідів. Історичні наслідки ахеменідського завоювання.

Середня Азія у складі держави Селевкідів. Греко-Бактрійське царство. Утворення Кушанської держави, її взаємозв'язки з Індією, Парфією, Китаєм. Виникнення Парфянського царства, його експансія на захід.

Тема 2. Стародавня Індія.

Географічне положення і природно-кліматичні зони Індостану в давнину. Хронологія та періодизація староіндійської історії.

Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації, основні її центри (Мохенджо-Даро і Хараппа). Індія у «ведійський період». Індія в «буддійський період». Індія в «класичний період». Стародавня Шрі-Ланка (Цейлон).

Релігійні системи стародавньої Індії: ведизм, буддизм, індуїзм, їх еволюція, соціальна та екологічна етика. Культура стародавньої Індії.

Тема 3. Стародавній Китай та Корея.

Географічне положення Китаю. Найдавніші китайські держави: Шан-Інь і Західне Чжоу. Китай у період Східного Чжоу. Перша централізована держава в Китаї – Імперія Цін: посилення царства Цін, завоювання ним інших китайських царств і створення першої китайської імперії. Виникнення і розвиток імперії Хань: соціально-економічний розвиток. Політичний устрій. Міжусобиці та загибель імперії Хань. Культура стародавнього Китаю. Стародавня Корея.

Тема 4. Стародавня Японія.

Географічне положення і природні умови Японії в давнину. Етногенез населення. Японія доби дзьомо. Зародження ранньодержавних утворень (епоха Yayoi). Поширення в Японії буддизму. Культура стародавньої Японії.

Модуль №2

Змістовний модуль №3

Тема 1. Крито-мікенська епоха (II тис. до н. е.).

Поняття «античність». Хронологічні і географічні рамки античної цивілізації.

Хронологія крито-мікенської епохи. Критська (мінойська) цивілізація. Складання «палацових» держав. Занепад критської цивілізації. Ахейська (мікенська) цивілізація, її головні центри. Структура ахейського суспільства, державне управління. Троянська війна.

Релігія і культура мікенської Греції. Розшифровка лінійного письма В. Причини падіння мікенської цивілізації.

Тема 2. Архаїчна Греція (VIII-VI ст. до н. е.): політичний і соціально-економічний розвиток.

Рання історія Афін. Характерні риси афінського поліса. Положення в Аттиці на рубежі VII-VI ст. до н.е. Діяльність Солона.

Тиранія: причини і суть. Характер діяльності тиранів. Культурна політика тиранів. Тиранія Пісистрата і Пісистратидів в Афінах. Реформи Клісфена і складання афінської демократії.

Рання Спарта. Спартіати й ілоти. «Лікургове законодавство».

«Архаїчна революція» та її причини. Виникнення міст у Греції. Демографічний вибух. Розвиток економіки. Зрушення у військовій справі (фаланга гоплітів).

Складання держави у формі поліса. Основні риси полісного типу державності. Поняття полісного громадянства. Поліс і місто. Розміри полісів. Аристократія і демос. Складання класичного рабства, його основні риси.

Велика грецька колонізація: причини, напрями, значення.

Тема 3. Початок класичної епохи. Греко-перські війни.

Греція до початку V ст. до н.е. Перська держава Ахеменідів. Причини і характер греко-перських війн. Іонійське повстання. Мільтіад і Марафонська битва. Фемістокл і утворення афінського флоту. Еллінський союз. Похід Ксеркса 480-479 рр. до н.е. і розгром перського війська. Створення Делоського морського союзу. Останній період греко-перських війн. Кімон і Калліїв мир. Причини і значення перемоги греків.

Тема 4. Державний устрій класичних Афін і Спарти.

Афінська морська держава: принципи організації, статус союзних полісів. Розквіт афінської демократії. Органи полісного управління: еклесія, Рада п'ятисот, магістрати (стратегі, архонти та ін.), гелієя. Афінське громадянство і його соціальні прошарки. Аристократія в демократичному полісі. Соціальна політика демократії. Метеки. Раби.

Державний устрій Спарти: царська влада, герусія, колегія ефорів, апелла. Принципи організації спартанської «общини рівних». Пелопоннеський союз і його структура.

Тема 5. Греція в другій половині V в. до н.е. Пелопоннеська війна та діяльність Перікла в Афінах.

Внутрішня і зовнішня політика Перікла. Боротьба Афін за гегемонію у грецькому світі.

Передумови Пелопоннеської війни, її характер, місце в грецькій історії і періодизація. Основні події першого періоду війни. Нікіїв мир. Війна й ідеологічна криза. Алківіад. Сицилійська експедиція афінян. Переверот

Чотирьохсот. Останній період війни і перемога Спарти. Причини поразки Афін.

Тема 6. Олександр Македонський і початок епохи еллінізму.

Східний похід Олександра Македонського, його причини, цілі й характер. Кінець держави Ахеменідів. Похід Олександра Македонського до Середньої Азії й Індії. Створення світової держави. Характер влади Олександра Македонського. Його політика відносно грецьких полісів і азіатських підданих. Загальна оцінка його діяльності.

Розпад держави Олександра Македонського. Війни діадохів й утворення елліністичних держав.

Поняття «еллінізм». Географічні і хронологічні рамки епохи еллінізму. Найважливіші досягнення еллінізму.

Тема 7. Держави еллінізму.

Держава Селевкідів. Поліс і царська влада. Єгипетська держава Птолемеїв. Пергамське царство. Елліністична Македонія. Балканська Греція в епоху еллінізму. Федеративні утворення. Спарта: реформи Агіда і Клеомена.

Малі держави еллінізму (Сіракузи, Родос, Понт, Боспорське царство, Греко-Бактрія та ін.). Утворення Парфянського царства.

Зовнішня політика держав еллінізму. Їх ослаблення і перехід під контроль Риму.

Змістовний модуль №4

Тема 1. Рання Римська республіка (V-III ст. до н. е.).

Встановлення Республіки. Характер республіканського устрою в Римі. Завоювання Римом Італії (Латинські, Галльські, Самнітські війни, війна з Пірром).

Римський поліс. Боротьба плебеїв з патриціями. Сецесії. Нобілітет і вершництво. Державний устрій Римської республіки. Види коміцій. Роль сенату. Магістрати ординарні й екстраординарні. Римсько-італійський союз. Армія часів Ранньої республіки.

Тема 2. Пунічні війни. Політика Риму на Сході у II ст. до н.е.

Причини зіткнення Риму з Карфагеном. Перша Пунічна війна та її результати. Друга Пунічна війна. Похід Ганнібала. Військові дії в Італії. Сципіон Африканський і перемога Риму. Організація перших провінцій.

Експансія Риму на Схід. Македонські війни і Сирійська війна. Початок римського панування у Східному Середземномор'ї. Політика Риму стосовно Греції. Третя Пунічна війна.

Тема 3. Рим у кінці II – першої половини I ст. до н.е.

Югуртинська війна. Гай Марій і його військова реформа. Боротьба з кимврами і тевтонами. Цивільний конфлікт 100 р. до н.е.

Союзницька війна і надання громадянських прав італікам. Перша Мітрідатова війна.

Громадянська війна між Марієм і Суллою. Диктатура Сулли. Причини громадянських воєн. Криза римського поліса і її симптоми. Оптимати і популяри.

Повстання Спартака. Третя Мітрідатова війна. Помпей. Початок політичної діяльності Цицерона і змова Катіліни.

Тема 4. Криза і падіння Римської республіки. Диктатура Цезаря.

Початок політичної діяльності Цезаря. Перший тріумвірат: суть і значення. Намісництво Цезаря в Галії. Парфянський похід Красса. Діяльність Помпея. Громадянська війна 49-45 рр. до н.е. Диктатура Цезаря і її значення для еволюції римської держави. Політичні заходи Цезаря.

Антоній і Октавіан. Другий тріумвірат. Громадянські війни 30-х рр. I ст. до н.е. Перемога Октавіана та її причини. Підсумки періоду громадянських воєн. Кінець республіканської епохи.

Тема 5. Октавіан Август і народження Римської імперії.

Передумови створення імперії. Діяльність Октавіана Августа і встановлення системи принципату. Характер і основи влади Октавіана Августа. Республіканські структури й зародження бюрократичного апарату.

Внутрішня політика Октавіана Августа. Міжнародне становище Римської імперії.

Династія Юліїв-Клавдіїв, її внутрішня і зовнішня політика. Принцепси і сенат. Громадянська війна 68-69 рр. та її наслідки. Династія Флавіїв та їх політика.

Династія Антонінів. Війни Траяна. Адріан і перехід до стратегічної оборони. Процвітання Імперії при Антоніні Пії. Принцепси і сенат в II ст.

Соціально-економічне становище Римської імперії. Римські провінції, їх статус у складі держави. Зміни в положенні рабів. Колони. Пануючі стани. Армія в період принципату.

Марк Аврелій: перші симптоми кризи. Коммод і кінець династії Антонінів.

Тема 6. Криза Римської імперії у III ст. Встановлення системи домінації.

Громадянська війна 193-197 рр., її причини і характер. Септимій Север і бюрократизація управління Імперією. Династія Северів, основи її влади. Едикт Каракалли 212 р. Виникнення держави Сасанідів. Кінець династії Северів.

Епоха «солдатських імператорів». Основні прояви кризи III в. Загроза розпаду Імперії, різке ослаблення центральної влади, сепаратизм провінцій. Соціально-економічні, політичні, релігійно-культурні аспекти кризи. Початок виходу з кризи.

Причини встановлення системи домінації. Розклад античних структур і визрівання відносин нового типу. Діоклетіан і реорганізація Імперії на абсолютистських початках. Тетрархія. Реформи Діоклетіана.

Костянтин I і завершення формування системи домінації. «Закріпачення» населення Імперії. Перенесення столиці до Константинополя.

Релігійна політика Костянтина. Початок перетворення християнства в державну релігію. Перші Вселенські собори. Аріанство і нікейське віросповідання. Юліан і спроба язичницької реставрації.

Початок Великого переселення народів. Війна з готами. Феодосій. Розділення Імперії на Східну і Західну.

Тема 7. . Культура Стародавнього Риму.

Духовна культура імператорського Риму. Матеріальна культура імператорського Риму. Ідеологія PAX ROMANA. Християнство як ідеологічна основа пізньої Римської імперії. Релігійна ситуація в Імперії I-II ст. Криза традиційних полісних релігій. Культ імператорів. Розповсюдження східних культів. Іудейський монотеїзм. Релігійно-політичні течії в Іудеї на рубежі н.е.

Проблема виникнення християнства. Джерела з історії раннього християнства. Питання про історичність Ісуса Христа. Нове в проповіді Ісуса. Діяльність і вчення апостолів.

Ранні християнські общини, їх склад і організація. Перша єресь. Гностицизм. Християни і Імперія. Гоніння на християн.

Тема 8. Падіння Західної Римської імперії.

Західна Римська імперія у V ст. Ослаблення і відмирання центральної імперської влади. Формування на території Імперії варварських королівств. Розбіжність інтересів церкви і держави. Розкладання армії.

Основні політичні події V в. Захоплення Риму готами у 410 р. Боротьба з гунами. Позбавлення влади Ромула Августула. Королівство Теодоріха.

Східна Римська імперія в V-VI ст. Юстиніан I і спроба відновлення єдності Імперії. Закриття філософських шкіл.

Кінець античної епохи. Історичне значення античної цивілізації.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Усього	Кількість годин					
		Денна форма навчання			Заочна форма навчання		
		у тому числі					
		Лекції	Семінарські	Самостійна робота	Лекції	Самостійна робота	Семінарські
1-й семестр							
Модуль 1							
Виникнення та розвиток стародавніх цивілізацій							
Тема 1. Вступ. Мета і завдання курсу.	16	2	-	4	-	10	-
Тема 2. Стародавній Єгипет.	31	4	6	7	2	12	-
Тема 3. Стародавня Месопотамія.	29	4	4	7	2	12	-

Тема 4. Стародавні цивілізації Малої Азії та Закавказзя.	22	2	4	6	-	10	-
Тема 5. Стародавні цивілізації Східного Середземномор'я та Аравії.	20	2	-	6	-	10	2
Модульна контрольна робота	2	-	2	-	-	-	-
Разом за модуль	120	14	16	30	4	54	2
Модуль 2							
Розвиток стародавніх цивілізацій Середньої Азії та Далекого Сходу							
Тема 1. Найдавніші цивілізації Ірану. Середня Азія.	29	4	4	7	2	12	-
Тема 2. Стародавня Індія.	33	4	4	8	2	15	-
Тема 3. Стародавній Китай та Корея.	35	4	6	8	2	15	-
Тема 4. Стародавня Японія.	21	2	-	7	-	10	2
Модульна контрольна робота	2	-	2	-	-	-	-
Разом за модуль	120	14	16	30	6	52	2
Разом за семестр	240	28	32	60	10	106	4
2-й семестр							
Модуль 3							
Розвиток давньогрецької цивілізації							
Тема 1. Крито-мікенська епоха (II тис. до н. е.). та гомерівський період (XI-IX ст. до н. е.).	16	2	-	5	2	7	-
Тема 2. Архаїчна Греція (VIII-VI ст. до н. е.): соціально-економічний і політичний розвиток.	19	2	4	5	-	8	-
Тема 3. Початок класичної епохи. Греко-перські війни.	16	2	2	5		7	-
Тема 4. Греція в другій половині V ст. до н. е. Пелопоннеська війна та діяльність Перікла в Афінах.	20	2	4	5	2	7	
Тема 5. Золоте століття грецької культури.	12	2	-	2	-	8	-
Тема 6. Олександр Македонський і початок епохи еллінізму.	19	2	4	4	-	7	2
Тема 7. Держави еллінізму.	16	2	-	4	2	8	-
Модульна контрольна робота	2	-	2	-	-	-	-
Разом за модуль	120	14	16	30	6	52	2
Модуль 4							
Розвиток давньоримської цивілізації							
Тема 1. Царський період та Рання Римська республіка (V-III ст. до н. е.).	14	2	-	4	2	6	-
Тема 2. Пунічні війни. Політика Риму на	16	2	2	4	-	6	2

Сході у II ст. до н.е.							
Тема 3. Рим в останній чверті II - першої половини I ст. до н.е.	14	2	2	4	-	6	-
Тема 4. Диктатура Цезаря. Криза і падіння Римської республіки.	19	2	4	4	2	7	-
Тема 5. Октавіан Август і народження Римської імперії.	19	2	4	4	2	7	-
Тема 6. Криза Римської імперії у III ст. Встановлення системи домініату.	16	2	2	4	2	6	-
Тема 7. Культура Стародавнього Риму.	10	1	-	3	-	6	-
Тема 8. Падіння Західної Римської імперії.	10	1	-	3	-	6	-
Модульна контрольна робота	2	-	2	-	-	-	-
Разом за модуль	120	14	16	30	8	50	2
Разом за семестр	240	28	32	60	14	102	4
Разом годин:	480	56	64	120	24	208	8

6. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль №1

Змістовний модуль №1

Тема 1. Вступ. Мета і завдання курсу (2 год.)

1. Мета і завдання курсу «Всесвітня історія (давній час)».
2. Періодизація курсу «Всесвітня історія (давній час)».
3. Географічні та хронологічні межі курсу.

Тема 2. Стародавній Єгипет (4 год.)

1. Джерела та історіографія Стародавнього Єгипту.
2. Хронологія історії Стародавнього Єгипту.
3. Періодизація історії Стародавнього Єгипту.
4. Природні умови та географічне положення Єгипту.
5. Єгипет у період Раннього Царства.
6. Єгипет у період Стародавнього Царства.
7. Єгипет в період Середнього Царства.
8. Єгипет в період Нового Царства.
9. Єгипет в період Пізнього Царства.
10. Культура стародавнього Єгипту.

Тема 3. Стародавня Месопотамія (4 год.)

1. Хронологія стародавньої історії Месопотамії.
2. Періодизація стародавньої історії Месопотамії.
3. Месопотамія в архаїчний період.
4. Найдавніші держави Шумеру і Аккаду.

5. Піднесення Вавилону. Законодавство Хаммурапі.
6. Месопотамія у період Новоасирійського царства.
7. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Ассирійської імперії.
8. Розквіт Нововавілонського царства за Навуходоносора II.
9. Культура народів стародавньої Месопотамії.

Тема 4. Стародавні цивілізації Малої Азії та Закавказзя (2 год.)

1. Хронологія та періодизація стародавньої історії Малої Азії.
2. Хеттське царство.
3. Культура хеттів.
4. Фрігійське царство.
5. Утворення і розвиток Лідійського царства.
6. Ванське царство (Урарту) та стародавні держави Закавказзя.

Тема 5. Стародавні цивілізації Східного Середземномор'я та Аравії (2 год.)

1. Географічне положення Східного Середземномор'я.
2. Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н.е.
3. Утворення Ізраїльсько-Іудейського царства, його розквіт за Давида та Соломона.
4. Південно-палестинські царства Аммон, Моав, Едом.
5. Географічне положення і природні умови Аравійського півострова.
6. Південноаравійські держави.

Змістовний модуль №2

Тема 1. Найдавніші цивілізації Ірану. Середня Азія (4 год.)

1. Географічне положення Ірану та Середньої Азії.
2. Елам і Мідія - найдавніші держави Ірану.
3. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е.
4. Стародавні іранські культури. Ранній зороастризм.
5. Греко-Бактрійське царство.
6. Утворення Кушанської держави, її взаємозв'язки з Індією, Парфією, Китаєм.
7. Виникнення Парфянського царства, його експансія на захід.

Тема 2. Стародавня Індія (4 год.)

1. Географічне положення і природно-кліматичні зони Індостану в давнину.
2. Хронологія та періодизація стародавньої історії Індії.
3. Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації, основні її центри (Мохенджо-Даро і Хараппа).
4. Індія у «ведійський період».

5. Індія в «буддійський період».
6. Індія в «класичний період».
7. Стародавній Шрі Ланка (Цейлон).
8. Релігійні системи стародавньої Індії: ведизм, буддизм, індуїзм, їх еволюція, соціальна та екологічна етика.
9. Культура стародавньої Індії.

Тема 3. Стародавній Китай та Корея (4 год.)

1. Географічне положення Китаю.
2. Найдавніві китайські держави: Шан-Інь і Західне Чжоу.
3. Китай у період Східного Чжоу.
4. Перша централізована держава в Китаї - Імперія Цінь.
5. Виникнення і розвиток імперії Хань.
6. Культура стародавнього Китаю.
7. Стародавня Корея.

Тема 4. Стародавня Японія (2 год.)

1. Географічне положення і природні умови Японії в давнину.
2. Японія доби дзьомо.
3. Зародження раньодержавних утворень (епоха яйої).
4. Культура стародавньої Японії.

Модуль №2

Змістовний модуль №3

Тема 1. Крито-мікенська епоха (II тис. до н. е.) та гомерівський період (XI-IX ст. до н.е.). (2 год.)

1. Поняття «античність». Хронологічні і географічні рамки античної цивілізації.
2. Критська (Мінойська) цивілізація.
3. Ахейська Греція. Формування та розквіт Мікенської цивілізації.
4. Культура Крито-Мікенської цивілізації.
5. Передполісний (Гомерівський) період давньогрецької історії.

Тема 2. Архаїчна Греція: політичний і соціально-економічний розвиток (2 год.)

1. Зміст поняття «поліс». Полісна ідеологія.
2. Світ давньогрецьких архаїчних полісів: Спарта у VIII-VII ст. до н.е.
3. Світ давньогрецьких архаїчних полісів: Аттика та Афіни у VIII-VII ст. до н.е.
4. Етапи становлення афінської демократії: Солон, Пісістрат, Клісфен.
5. Давньогрецька колонізація та її наслідки.
6. Духовна культура стародавньої Греції доби Архаїки.
7. Матеріальна культура стародавньої Греції доби Архаїки.

Тема 3. Початок класичної епохи. Греко-перські війни (2 год.)

1. Перший етап греко-перських війн.
2. Другий етап греко-перських війн.
3. Завершення конфлікту. Каліїв мир.

Тема 4. Греція в другій половині V ст. до н.е.

Пелопоннеська війна та діяльність Перікла в Афінах (2 год.)

1. «Золоте століття» Афін в добу Перікла.
2. Причини та привід Пелопоннеської війни.
3. I період Пелопоннеської війни (Архідамова війна).
4. II період Пелопоннеської війни (Сицилійська експедиція та Декелейська війна)
5. Боротьба за гегемонію у давньогрецькому світі IV ст. до н.е.

Тема 5. Золоте століття грецької культури (2 год.)

1. Давньогрецька класична поезія, музика та театральне мистецтво.
2. Давньогрецька релігія.
3. Давньогрецька філософія та наука.
4. Образотворче мистецтво класичної Греції.

Тема 6. Олександр Македонський і початок епохи еллінізму (2 год.)

1. Стародавня Македонія до та під час правління Філіпа II.
2. Встановлення македонської гегемонії у давньогрецькому світі.
3. Греко-македонська експансія на Схід та її наслідки (загальна характеристика).
4. Сутність еллінізму. Географія та періодизація елліністичної цивілізації.

Тема 7. Держави доби еллінізму (2 год.)

1. Війни діадохів. Утворення елліністичних держав.
2. Суспільно-політичний розвиток елліністичної Греції та Македонії.
3. Суспільно-політичний розвиток елліністичної держави Селевкідів та Птолемеївського Єгипту.
4. Духовна культура Елліністичної цивілізації.
5. Матеріальна культура Елліністичної цивілізації.

Змістовний модуль №4

Тема 1. Царський період та Рання Римська республіка (V-III ст. до н.е.) (2 год.)

1. Географічні та хронологічні межі давньоримської історії.
2. Заснування Риму та правління давньоримських царів (загальна характеристика).
3. Боротьба плебеїв з патриціями: передумови, етапи, хід та наслідки.

4. Політична організація Римської Республіки. Система магістратур та римське громадянство.
5. Завоювання римлянами Італії.

**Тема 2. Пунічні війни. Зовнішня політика Риму на Сході у II ст. до н.е.
(2 год.)**

1. Пунічні війни: передумови, хід, наслідки (загальна характеристика).
2. Перша Пунічна війна та її наслідки.
3. Друга Пунічна війна (Ганнібалова) та її наслідки.
4. Третя Пунічна війна та зруйнування Римом Карфагену.
5. Римська експансія на Балкани та до Малої Азії.

Тема 3. Рим в останній чверті II - першої половини I ст. до н.е. (2 год.)

1. Реформаторська діяльність Тіберія і Гая Гракхів.
2. Загострення політичного становища в Римській Республіці в останнє десятиріччя II ст. до н.е.
3. Політична конфронтація в Римській Республіці першої чверті I ст. до н.е. Диктатура Корнелія Сулли.
4. Військова реформа Гая Марія.
5. Повстання під проводом Спартака.
6. Прояви кризових явищ у житті Римської Республіки у 70-50-х рр. до н.е. Перший тріумвірат.

**Тема 4. Диктатура Цезаря. Криза і падіння Римської республіки
(2 год.)**

1. Диктатура Юлія Цезаря.
2. Реформаторська діяльність Юлія Цезаря.
3. Другий тріумвірат та падіння Римської Республіки.

Тема 5. Октавіан Август і народження Римської імперії (2 год.)

1. Становлення системи принципату. Октавіан Август.
2. Принципат представників династії Юліїв-Клавдіїв.
3. Принципат представників династії Флавіїв.
4. Принципат представників династії Антонінів («золоте століття» імператорського Риму).

**Тема 6. Криза Римської імперії у III ст. Встановлення системи доміну
(2 год.)**

1. Криза Римської імперії у III ст.
2. Становлення системи доміну. Діоклетіан та Константин Великий.
3. Римська імперія у середині та другій половині IV ст.

Тема 7. Культура Стародавнього Риму (1 год.)

1. Духовна культура імператорського Риму.

2. Матеріальна культура імператорського Риму.
3. Ідеологія PAX ROMANA. Християнство як ідеологічна основа пізньої Римської імперії.

Тема 8. Падіння Західної Римської імперії (1 год.)

1. «Варварський світ» на початковому етапі доби Великого переселення народів.
2. Падіння Західної Римської імперії та його наслідки.

7. ТЕМАТИКА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль №1

Змістовний модуль №1

Тема 1. Культура Стародавнього Єгипту (2 год.)

Варто розпочати з висвітлення повсякденного життя та побуту стародавніх єгиптян: їжа, одяг, предмети побуту, сім'я, відносини, розваги. У багатьох джерелах містяться відомості про різні вироби з металів, дерева, каменю – це дає певне уявлення про матеріальний побут єгиптян.

Слід приділити особливу увагу мові та писемності єгиптян. Визначити до якої мовної групи вона належить, коли та за яких обставин виникла писемність. Охарактеризувати три стадії виникнення письма. Визначити термін «ієрогліфи». Висвітлити процес дешифрування ієрогліфів. Доцільно наголосити на особистості Жана-Франсуа Шампольйона та його ролі у процесі дешифрування ієрогліфів. Розкрити особливості освіти.

При розгляді питання релігії варто визначити теологічні центри. Розкрити релігійні культи, дати характеристику єгипетським богам та політеїстичному віруванню єгиптян.

Висвітлюючи літературу необхідно виділити оповідальну літературу, повчання, бесіди, діалоги та пророцтва. Не менш цікавими є питання єгипетського театру та музики.

В Стародавньому Єгипті зародилися наукові знання: математика, астрономія, інженерія, медицина та інше. При висвітленні питання архітектури слід приділити особливу увагу будівництву пірамід та храмових комплексів (презентація). Варто назвати важливі винаходи єгипетської цивілізації.

Давньоєгипетська скульптура та живопис – одна з найбільш самобутніх і строго канонічно розроблених областей мистецтва Стародавнього Єгипту. Скульптура створювалася і розвивалася, щоб представити староегипетських богів, фараонів, царів і цариць у фізичній формі. В Стародавньому Єгипті всі рельєфи яскраво розфарбовувались. Ще до Стародавнього царства, єгиптяни винайшли склоподібний матеріал, відомий як єгипетський фаянс, який вони розглядали як один з видів штучного напівдорогоцінного каменю. Стародавні

єгиптяни виготовляли широкий спектр предметів зі скла з великою майстерністю.

На заняттях необхідно висвітлювати питання з максимальним використанням джерельних даних, висновки повинні впливати з повідомлень джерел. Тому попередньо необхідно уважно ознайомитися з усіма текстами і виявити різноманітну інформацію, яку містить кожний документ.

План заняття:

1. Побут і повсякденне життя єгиптян.
2. Мова, писемність та система освіти.
3. Релігія та міфологія.
4. Давньоєгипетська література.
5. Архітектура, розвиток техніки та інженерної справи.
6. Образотворче мистецтво та скульптура.

Джерела та література

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Заплетнюк О. А. Прикордонні стели Ахетатона: характеристика та особливості / Ольга Андреевна Заплетнюк // Доісламський Близький Схід: історія, релігія, культура / Під ред. М. О. Тарасенка. – К., 2014. – С. 77–82.

Заплетнюк О. А. Малий Гімн Атому / Ольга Андреевна Заплетнюк // Сходознавство. – 2014. – № 67. – С. 39–46.

Заплетнюк О. А. Колоси Ехнатона : інтепретації божественного образу фараона // Гілея. Науковий вісник. – 2015. – № 95 (4) – С. 10–13.

Заплетнюк О. А. Культ Амона та його розповсюдження в період Середнього царства // Virtus : Scientific Journal. – 2015. – Issue 2. – С. 196–199.

Заплетнюк О. А. Роль сім'ї фараона Ехнатона у новому релігійному культі // Гілея. Науковий вісник. – Київ, 2016. – № 105 – С. 9-12. Заплетнюк О. А. Царська влада в Єгипті та фіванське жрецтво в період XVIII династії // Гілея. Науковий вісник. – 2015. – № 98 (7) – С. 127–130. 208

Заплетнюк О. А. Порівняльна характеристика та стилістичні відмінності прикордонних стел «Раннього проголошення» // Гілея. Науковий вісник. – 2015. – № 103 (12). – С. 10–13.

Історія стародавнього світу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. істор. спец. Т. 1 / С. О. Голованов // Всесвітня історія : в 5 т. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.

Марініч В. К. Релігії Стародавнього Єгипту: аналіз факторів, які вплинули на формування сучасної загальноприйнятої історичної концепції / В. К. Марініч // Гілея: науковий вісник. - 2018. - Вип. 134. - С. 243-248. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_134_60

Марініч В. К. Релігії стародавнього Єгипту – очима древніх греків: Геродот і Страбон. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/376809290_Religions_of_ancient_Egypt_-_through_the_ancient_Greeks_eyes_Herodotus_and_Strabo

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Bard Kathryn, A. Ian Shaw. The Oxford Illustrated History of Ancient Egypt. - Oxford: Oxford University Press, 2000. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1JSzGFpJSu13erFCZ4CjbtM9s8z2p75yFEE3Ar6IJHmo/edit>

Before the pyramids / E.Teeter. – Режим доступу:

<https://oi.uchicago.edu/sites/oi.uchicago.edu/files/uploads/shared/docs/oimp33.pdf>

Encyclopedia of ancient Egypt revised edition / Margaret R. Bunson. – Режим доступу:

http://www.ereading.club/bookreader.php/142072/Bunson_Encyclopedia_of_ancient_Egypt.pdf

Тема 2. Політичний та соціально-економічний розвиток стародавнього Єгипту (2 год.)

Письмові джерела з історії Стародавнього Єгипту представлені в основному історичними залишками (законодавчими пам'ятниками, приватноправовими та іншими документами). Важливими є і повідомлення античних авторів (Геродота, Страбона та інших) в яких містяться дані, що допомагають висвітлити всі важливі питання теми.

На основі джерел студент повинен дати оцінку давньоєгипетського суспільства, внутрішньо- і зовнішньополітичного становища Єгипту у різні періоди розвитку, з'ясувати рівень розвитку ремесла і торгівлі, визначити взаємовідношення і станове положення різних категорій і груп населення.

Важливо встановити економічний потенціал і технічний рівень господарських галузей виробництва, функції і роль іригаційного землеробства в економіці Єгипту. Слід приділити увагу ролі й владі фараонів та дати аналіз їх політичній діяльності.

Значну увагу доцільно приділити питанню рабства, а також причин повстань у стародавньому Єгипті. Матеріали про народне повстання в Єгипті в період Середнього царства дуже уривчасті. До нас дійшло кілька літературних

творів, в яких відбито становище населення Єгипту. Оскільки разом і рабами жорстоко експлуатувались близькі до рабів підневільні робітники, а також вільні дрібні виробники-общинники, саме вони були активними учасниками повстання. Слід наголосити, що залежних людей і вільних общинників було більше, ніж рабів, і тому на повстання піднімались не тільки раби, але і вільні, і залежні бідняки. В "Розповіді Іпусера", "Пророцтві Неферті". "Розмові Анху із своїм серцем" та інших джерелах можна прослідкувати початок повстання, встановити, чи повстання було організованим, хто і які групи населення приймали в цьому повстанні участь, які зміни відбулись в результаті повстання, в чому полягає суть і значення повстання. Слід звернути увагу, що деякі вчені датують це повстання не кінцем Середнього царства, а кінцем Стародавнього царства, але більшість вчених вважають, що це повстання відбулось у XVIII ст. до н.е., тобто в кінці Середнього царства і ця дата прийнята в діючих підручниках і названих хрестоматіях.

Деякі питання висвітлені в джерелах лише фрагментарно, зокрема релігійна реформа Ехнатона. Це пояснюється тим, що у зв'язку з переслідуванням культу Атона при наступних фараонах багато пам'яток його діяльності було знищено.

В завершальному питанні слід висвітлити поняття «еллінізм» та «елліністичний період». Доцільно розібратися на скільки Єгипет залишався самобутнім і які відбулися зміни в усіх сферах влади і суспільства. Особливу увагу потрібно приділити діяльності Клеопатри та причинам занепаду Єгипетської цивілізації.

План заняття:

1. Політичний та соціально-економічний розвиток Єгипту в період Середнього Царства.
2. Народне повстання в Єгипті у кінці Середнього Царства: передумови, причини, хід та наслідки.
3. Політичний та соціально-економічний розвиток Єгипту в період Нового царства.
4. Релігійна реформа Ехнатона: причини, зміст та значення.
5. Політичний та соціально-економічний розвиток Єгипту в період Пізнього Царств.
6. Особливості розвитку Єгипту в Елліністичний період (330 р. до н.е. – 30 р до н.е.).

Джерела та література

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Історія стародавнього світу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. істор. спец. Т. 1 / С. О. Голованов // Всесвітня історія : в 5 т. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Bard Kathryn, A. Ian Shaw. The Oxford Illustrated History of Ancient Egypt. - Oxford: Oxford University Press, 2000. – Режим доступу: <https://docs.google.com/document/d/1JSzGFpJSu13erFCZ4CjbtM9s8z2p75yFEE3Ar6IJHmo/edit>

Encyclopedia of ancient Egypt revised edition / Margaret R. Bunson. – Режим доступу: http://www.ereading.club/bookreader.php/142072/Bunson_Encyclopedia_of_ancient_Egypt.pdf

Тема 3. Політичні та суспільно-економічні відносини в стародавній Месопотамії за законами Хаммурапі та асирійськими джерелами (4 год.)

Письмові джерела з історії Стародавньої Вавилонії, як і взагалі з історії Стародавнього Сходу, представлені в основному історичними залишками (законодавчими пам'ятниками, приватноправовими та іншими документами). Головним історичним джерелом в процесі роботи над темою є кодекс законів царя Хаммурапі. в якому містяться дані, що допомагають висвітлити всі важливі питання теми.

На основі законів Хаммурапі студент повинен дати оцінку суспільства, розкрити характер землеволодіння і землекористування, з'ясувати рівень розвитку ремесла і торгівлі, визначити взаємовідношення і станове положення різних категорій і груп населення. Необхідно дуже ретельно читати кожний пункт законів і критично розбирати їх.

Важливо встановити економічний потенціал і технічний рівень господарських галузей виробництва, функції і роль іригаційного землеробства в економіці країни. Студент повинен дати характеристику землеволодінню і землекористуванню, показати, які категорії населення могли володіти землею, які землі були в державному користуванні, а які в общинному, роль общини в економіці Вавилону, роль рабів в суспільному виробництві, які типи або категорії населення займались торгівлею або лихварством, які закони впроваджувалися для обмеження діяльності лихварів. Студент повинен з'ясувати різницю між станами і класами у Вавилонії. Питання про рабство дуже важливе для розуміння соціально-економічної структури вавилонського

суспільства. Важливе значення для розуміння суспільного життя в законах є права і обов'язки членів сім'ї, право на спадщину тощо.

Вивчаючи документи, слід з'ясувати питання про судочинство: порядок встановлення істини в суді, види покарання, розміри штрафів. Слід дати оцінку суті законів Хаммурапі (враховуючи вступ і заключення).

На основі вивчення асирійських написів слід зробити висновки про характерні риси Асирійської цивілізації, її особливості, на чому базувалась економіка, якою була внутрішня і зовнішня політика, культура.

План заняття: ***Семінар 1 (2 год.)***

1. Закони Хаммурапі як історичне джерело.
2. Господарство Стародавньої Вавилонії:
 - а) сільське господарство;
 - б) ремесло, торгівля, лихварство.
3. Суспільний лад Стародавньої Вавилонії:
 - а) форми земельної власності;
 - б) рабство та різні прошарки вільного населення;
 - в) сімейні відносини;
 - г) судочинство і кримінальне право.

Семінар 2 (2 год.)

4. Політичний розвиток Новоасирійського царства.
5. Соціально-економічний розвиток Асирійської «світової держави».
6. Розкіт Нововавилонського (Халдейського) царства.
7. Культура народів стародавньої Месопотамії:
 - а) духовна культура (мова, писемність, освіта, література, релігія);
 - б) матеріальна культура (архітектура, мистецтво, побут).

Джерела та література

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021.

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Postgate, J.N. Early Mesopotamia: Society and Economy at the Dawn of History. - London: Routledge - 1992. – Режим доступу: <http://johnsie.mycincylife.com/pdfdoc/early-mesopotamia-society-and-economy-at-the-dawn-of-history.pdf>

History of Mesopotamia // Enciclopedia Britannica. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/place/Mesopotamia-historical-region-Asia>

Ancient Empires From Mesopotamia To The Rise Of Islam. – Режим доступу: <http://trophycup.xyz/ancient-empires-from-mesopotamia-to-the-rise-of-islam-pdf-download.html>

Тема 3. Хетська держава і суспільство за хетськими законами (4 год.)

Вивченню джерел по хетському праву вчені приділяють значну увагу. Але під час розбору законів за різними Хрестоматіями будуть зустрічатись статті, які мають різний зміст. Це викликано тим, що хетська мова ще недостатньо вивчена і трапляються різні тлумачення законів перекладачами.

Збірник хетських законів поділяється на дві частини за першими словами двох таблиць: "Якщо людина..." і "Якщо виноградна лоза..." Виходячи з лінгвістичних даних, складання цих двох частин збірника відноситься до періоду Старохетського царства (Хаттусілі, Мурсілі) Збереглась також частина більш пізнього варіанту законів, що відносяться до епохи Новохетського царства. В законах хеттів можна прослідкувати різні групи населення та класів, їх взаємовідношення та юридичні права. Важливо, щоб студент міг порівняти хетські закони із законами Хаммурапі. Порівняльний аналіз глибоко закріплює знання по даній темі. Дуже характерним у цьому відношенні є співставлення сімейного і кримінального права. Слід вказати також на пережиток родового ладу і назвати статті законів, в яких про це говориться.

Необхідно також зробити висновки по законах хеттів і визначити характерні риси, властиві лише для Хетської держави і суспільства.

План заняття:

1. Закони хеттів як історичне джерело.
2. Сільське господарство, ремесло і торгівля.
3. Рабство та рівень його розвитку.
4. Становище воїнів.
5. Суспільні та сімейні відносини.
6. Збереження пережитків родового ладу. Розміри і характер влади хетських царів і ради знаті.
7. Культура хетів.

Джерела та література

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

- Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.
- Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Тема 4. Держава Урарту за Ассирійськими та Урартськими написами (2 год.)

Ассирійські царські аннали безумовно являються основними джерелами з історії Урарту до кінця IX ст. до н.е., коли виникає писемність и на урартській мові. Слід відзначити, що написи правителів Середньоассирійської держави дуже рідко згадують саму назву "Урарту". Вона появляється тільки в надписі Салманасара-I в середині XIII ст. до н.е. До цієї згадки написи говорять про походи в "країну Наїрі". Ця назва відносилась до всієї території на північ від Ассирії навколо озера Ван. Особливо цінними є дані про Урарту в написах з періоду правління в Ассирії Саргона II.

На основі вивчення ассирійських та урартських написів слід зробити висновки про характерні риси держави Урарту, її особливості, на чому базувалась економіка, якою була внутрішня і зовнішня політика. Особливо слід звернути увагу на причини падіння Урарту, які народи приймали участь у її загибелі.

План заняття:

1. Характерні риси Урарту як старосхідної держави.
2. Стан землеробства, скотарства і ремесла Урарту.
3. Розвиток будівельної справи в Урарту.
4. Зовнішня політика Урарту в XIII ст. до н.е. та її взаємовідносини з Ассирією.
5. Культура Урарту.

Джерела та література

- Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.
- Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.
- Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ.

освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Змістовний модуль №2

Тема 5. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е. (4 год.)

В стародавній історії Ірану ахеменідський період, коли влада перських царів поширилась від Нубії до Середньої Азії та Індії, документована найрізноманітнішими джерелами. Головними джерелами про Перську державу при є праця Геродота "Історії" і "Бехистунський напис". Ці тексти поміщені в Хрестоматіях. Аналізуючи їх, студенти повинні встановити їх достовірність і тенденційність. Слід вказати на причини фальсифікації окремих історичних фактів. Необхідно врахувати і такі джерела як Біблію та "Авесту". При підготовці до даної теми слід з'ясувати такі питання: етнічний склад та організація держави Ахеменідів, причини проведення адміністративних і військових реформ Дарієм I, в чому полягають заходи Дарія I по запровадженню в сатрапіях різного режиму оподаткування та адміністративного управління. На увагу заслуговують заходи Дарія I по укріпленню деспотичної влади та політика щодо різних категорій і груп населення "не арійського" походження. Слід звернути увагу на те, що перси займали особливе становище, в їх руках була сконцентрована влада не тільки в Персії, але і в інших завойованих країнах.

Потрібно висвітлити внутрішню і зовнішню політику царя Ксеркса. Розібратися у провалі намірів завоювати Елладу. Як наслідок висвітлити причини занепаду держави Ахеменідів.

В завершальному питанні слід приділити увагу виникненню нової релігії зороастризму. Студенту доцільно проаналізувати «Авесту» як джерело та розкрити особливості та вплив нової релігії на давньоперське суспільство.

План заняття:

Семінар 1 (2 год.)

1. Склад держави Ахеменідів і організація управління за правління Кіра II та Камбіза.
2. Адміністративні і військові реформи Дарія I.
3. Податки і повинності жителів сатрапій:
 - а) податки натурою і система подарунків;
 - б) трудова повинність, грошові податки;

в) відкупна система та її згубний вплив на становище підкореного населення.

Семінар 2 (2 год.)

4. Зовнішня політика Дарія I.
5. Внутрішня і зовнішня політика Ксеркса.
6. Перська держава за правління останніх Ахеменідів та її загибель.
7. Давні культу та ранній зороастризм.

Джерела та література

Геродот. Історії в дев'яти книгах. - К., 1993.

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Тема 6. Суспільний та державний лад стародавньої Індії за «Артхашастрою» та «Законами Ману» (4 год.)

„Артхашастра” – одно з важливіших джерел з історії Стародавньої Індії. Текст „Артхашастри”, що дійшов до нас, приписується раднику Чандрагупти Маурії Каутільї. Ймовірно, що Каутілья це псевдонім. Остаточний текст сформувався в I тис. н.е., але розміщені в ньому матеріали повідомляють про середину та другу половину I тис. до н.е.

„Закони Ману” написані в легкій віршованій формі, складаються з 12 глав. Написання законів приписується першолюдinin „Ману”. Найбільш повно представлені „Закони Ману” і „Артхашастра” в Тематичній хрестоматії. „Закони Ману” відбивають ранній період рабовласницького ладу і менш розвинуті суспільні відносини. Більш повне уявлення про державу і політику дає „Артхашастра”. Слід звернути увагу на те, що в даному творі описана не конкретна індійська держава в певний період, а держава взагалі, яка поєднує в собі риси реально існуючої держави. Вона відображає, в першу чергу, рекомендації /побажання/, а не реальну політику.

Особливу увагу при вивченні даної теми слід звернути на поділ суспільства на варни, а згодом на касты. Необхідно дати аналіз цьому поділу і з'ясувати, яку

роль мали варни в утворенні рабовласницького суспільства в Індії. Характеризуючи розвиток рабства в Індії, слід звернути увагу на такі питання: джерела рабства, становище рабів у суспільстві, кабальне рабство, діти рабів. В „Артхашастрі” зустрічається свідчення про звільнення рабів та боргове рабство. Слід звернути увагу і на свідчення античних авторів про соціальну структуру суспільства Індії.

Розглядаючи політичний лад Індії, слід звернути увагу на такі моменти: коли стали обожнювати царя, коли він став верховним владикою всіх земель, якою була політична структура держави, роль адміністративного апарату.

Особливу увагу слід приділити вивченню релігійних систем стародавньої Індії їх еволюції, соціальній та екологічній етиці. Студент повинен проаналізувати священні тексти «Веди» як джерела. Слід зупинитися на ролі Гаутами (Будди) в становленні буддизму як релігії. Розкрити причини виникнення течій буддизму «хінаяни» та «махаяни». На завершення даного питання доцільно розібратися в особливостях індуїзму та дати відповідь, саме чому індуїзм переміг як релігія індусів.

Велике значення має культура Індії. Слід зупинитись на досягненнях народів Індії в розвитку письма, літератури, міфології, природничих наук. Для цього слід вивчити праці, які рекомендуються до даної теми.

План заняття:

Семінар 1 (2 год.)

1. Економіка Стародавньої Індії. Важливі галузі господарства.
2. Станово-класовий склад населення. Система варн та відносини між ними.
3. Рабство. Особливості рабовласницьких відносин в Стародавній Індії.
4. Староіндійська община. Життя, виробництво, організація. Сімейні відносини.
5. Державна та політична будова Стародавньої Індії. Староіндійське місто.

Семінар 2 (2 год.)

6. Стародавня Шрі Ланка (Цейлон): політичний та соціально-економічний розвиток.
7. Релігійні системи стародавньої Індії їх еволюція, соціальна та екологічна етика:
 - а) ведизм, та джайнізм;
 - б) буддизм;
 - в) індуїзм.
8. Культура Стародавньої Індії.

Джерела та література

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

- Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.
- Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.
- Bannerjee Dr. Gauranganath. India as known to the ancient world. Humphrey Milford, Oxford University Press, London. - 1921. – Режим доступу:*
<https://archive.org/stream/indiaasknowntoan00banerich#page/n3/mode/2up>
- Bayly C. A. "State and Economy in India over Seven Hundred Years" // *Economic History Review*. – November, 1985. – Режим доступу:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0289.1985.tb00391.x/full>

Тема 7. Повстання «червонобрових» у Стародавньому Китаї (2 год.)

Протягом майже двох тисячоліть Стародавній Китай розвивався в умовах ізоляції від інших раннях центрів цивілізації. Тому для вивчення історії Стародавнього Китаю дуже важливі є літописні та інші письмові джерела. Про повстання „червонобрових” до нас дійшли тільки окремі фрагменти з китайської літописної історії. Тому дуже важко дати широкий опис подій. Розглядаючи всі види джерел, ми зможемо відповісти на такі питання: яке було становище селян і рабів в стародавньому Китаї, в чому проявлялись зловживання царської адміністрації по відношенню до простого люду, яку мету переслідував Ван Ман своїми реформами і чому вони не мали успіху, причини і привід повстання „червонобрових” і його оцінка.

Слід звернути увагу на особливості розвитку Стародавнього Китаю в цілому, і зокрема на особливості рабства, державного устрою, розвитку товарно-грошових відносин.

План заняття:

1. Становище різних категорій населення Стародавнього Китаю в I ст. до н.е.
2. Реформи Ван Мана, їх мета і суть.
3. Повстання „червонобрових”:
 - а) причини і привід до повстання;
 - б) характер, рушійні сили і основні етапи повстання;
4. Причини поразки і значення повстання "червонобрових".

Джерела та література

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.

Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

The Cambridge History of China. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/files/historic/asia_africa/china/cambridge_history_of_china/

Тема 8. Культура стародавнього Китаю (4 год.)

Варто розпочати з висвітлення матеріальної культури, а саме життя та побуту стародавніх китайців: їжа, одяг, предмети побуту і таке інше. У багатьох джерелах містяться відомості про різні вироби з металів (зброї), дерева, каменю - це дає певне уявлення про матеріальний побут та ремесла в стародавньому Китаї.

Особливу увагу студент має приділити розкриттю питань мови та писемності. Визначити до якої мовної групи вона належить, коли та за яких обставин виникла писемність.

Також доцільно розкрити особливості освіти та розібратися, які саме науково технічні знання були розвинуті у стародавньому Китаї (математика, астрономія, інженерія, медицина та інше).

Висвітлюючи літературу необхідно виділити художню літературу, політичні трактати, законодавчі документи.

Особливу увагу слід приділити питанню релігії, а саме еволюції релігії з міфологічних уявлень до культу героїв та простежити появу релігійно-філософських течій – даосизму та конфуціанства. Слід розкрити філософське вчення Конфуція та його вплив на давньокитайське суспільство.

Давньокитайська архітектура, скульптура та живопис - одна з найбільш самобутніх і строго канонічно розроблених областей мистецтва. Пам'ятки найдавнішого малярства до нас не дійшли, тому матеріалом для вивчення є пам'ятки Ханської доби. Вагомим досягнення давньокитайського будівництва є чудо стародавнього світу «Велика китайська стіна».

Студент повинен простежити як вплинула китайська культура на культури сусідніх народів (японців, корейців) та світову культуру загалом.

На заняттях необхідно висвітлювати питання з максимальним використанням джерельних даних, висновки повинні випливати з повідомлень джерел.

Тому попередньо необхідно уважно ознайомитися з усіма текстами і виявити різноманітну інформацію, яку містить кожний документ.

План заняття:
Семінар 1 (2 год.)

1. Матеріальна культура (речовість, житло, одяг, ремесла, зброя, транспорт, прикраси).
2. Особливості письма та мови.
3. Розвиток освіти та наукових знань.
4. Давньокитайська література (художня література, політичні трактати, закони).

Семінар 2 (2 год.)

5. Релігія та міфологія:
 - а) міфологічні уявлення;
 - б) Конфуцій та конфуціанство;
 - в) даосизм.
6. Архітектура та мистецтво.
7. Музика та вистави.

Джерела та література

- Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. - Львів. 1985.
- Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - К. : Либідь, 2002.- 590 с.
- Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021.
- Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.
- The Cambridge History of China. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/files/historic/asia_africa/china/cambridge_history_of_china/

Тема 1. Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера «Іліада» та «Одіссея» (4 год.)

В історії стародавньої Греції по відношенню до передполісного періоду (XI – IX ст. до н.е.) прийнято вживати назву „гомерівський”. Це обумовлено тим, що основним видом письмових джерел з цього періоду є епічні поеми Гомера „Іліада” та „Одіссея”, які пов’язані з циклом міфів про Троянську війну. Метою семінарського заняття є поглиблене, всебічне вивчення явищ та процесів, які супроводжували еволюцію грецького суспільства від первіснообщинного устрою до встановлення полісного ладу, що знайшло своє яскраве відображення у поемах. Поеми були створені у традиційній для тих часів віршовано-пісенній формі. При підготовці до семінарського заняття студентам необхідно володіти елементарними знаннями з грецької історії та міфології. Крім цього, важливо усвідомити, що „Іліада” та „Одіссея” становлять собою, перш за все, художньо-поетичні твори, в яких майстерно поєднані реальність і вигадка.

При розгляді першого питання слід подати максимально докладну характеристику змісту поем, проаналізувати їх сюжетну лінію, визначити основних і другорядних героїв, прослідкувати їх долю тощо. Друге питання присвячене аналізу світу давньогрецьких богів та героїв. Студентам необхідно розібратися у системі ієрархії представників давньогрецького пантеону, акцентувати увагу на спробі автора поем встановити зв’язок між волею божества та життям й долею простої смертної людини. Особливо докладної характеристики потребують т.зв. герої поем, які поєднували у собі людські та божественні ознаки і творили справжні дива, вражаючи усіх своєю могутністю, розумом, хитрістю.

Третє та четверте питання присвячені світу людей. Студентам слід звернути увагу на процес поступального розвитку органів влади та управління, які своїм корінням уходять у попередній період історії Греції. При розгляді соціальної структури передполісного суспільства слід акцентувати увагу на причинах соціальної стратифікації (поділу на прошарки). Крім цього слід виділити роль військової організації у розвитку гомерівського суспільства та визначити рівень його мілітаризації. Студентам слід довести, що завдяки суспільним трансформаціям змінювалася й сама давньогрецька людина, яка поступово розширяла свої уявлення про світ, втрачаючи одну систему цінностей та набуваючи іншу.

План заняття:

1. Загальний зміст «Іліади» та «Одіссеї».
2. Світ давньогрецьких богів та героїв.
3. Суспільний лад та органи управління давньогрецьким суспільством.
 - а) соціальна структура суспільства;

- б) обсяг влади та обов'язки басилеїв;
 - в) роль ради старійшин та народних зборів;
4. Людина гомерівської доби (уявлення про світ, мораль та систему цінностей).

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008. – 681 с.
Гомер. Одісея / Пер. Б.Тена. – К., 1968.
Гомер. Іліада / Пер. Б.Тена. – К., 1978.
Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. – Львів, 1985. – С.94-124.
Хрестоматія з історії Стародавнього світу / За ред. В.В.Струве. В 3-х т. - Т 2: Греція і еллінізм. – К., 1954. – С.44-57.

Література:

Білецький О.І. Поеми Гомера / Білецький О.І. – Зібрання праць. – Т.5. – К., 1966.
Білецький А.О. І знову ахейські герої заговорили по-українськи // Всесвіт, 1977.
Гомерові „Іліада” / Перек. К.Головацької. – К., 1981.
Гомерова „Одіссея” / Перек. К.Головацької. – К., 1981.
Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література. Греція. – Ч.1. Міфотворчість, Гомер, Гесіода. – К., 1997
Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література. – К., 2001.
Підлісна Г.Н. Світ античної літератури. – К., 1981.
Підлісна Г.Н. Про красу та античну літературу. – К., 1997.
Підлісна Г.Н. Антична література: Навчальний посібник. – К., 1992.
Словник античної міфології. – К., 1989.

Тема 2. Давньогрецьке суспільство за поемою Гесіода «Роботи й дні» (4 год.)

Після Гомера першим поетом, історичне буття якого не викликає жодного сумніву, був Гесіод. Він жив та творив у добу прискорення процесу розкладу общинно-родових відносин. У цей час, завдяки майновому розшаруванню, з'являлися нові соціальні групи населення – середнє та дрібне селянство, які були носіями нової психології – психології приватного власника.

Нові соціальні верстви потребували не стільки міфологічної, скільки практичної літератури, яка б допомагала у важкій повсякденній праці. Виразником нових духовних запитів і став Гесіод, засновник дидактичного епосу (від давньогрецького слова „дидактос” – настановчий, повчальний).

Гесіод прославився багатьма творами, серед яких варто виділити такі як: „Теогонія”, „Щит Геракла”, „Каталог жінок”, „Великі роботи”, „Роботи й дні”.

Метою семінарського заняття є поглиблене та всебічне вивчення процесів, пов'язаних із трансформаціями у господарській та соціальній сферах,

яких зазнали стародавні греки у період т.зв. „архаїчної революції”. Доцільно розглядати ці зміни у якості складового процесу формування полісної системи.

При розгляді першого питання доцільно висвітлити найвідоміші моменти біографії Гесіода, проаналізувати поему „Роботи й дні” як історичне джерело, охарактеризувати (у загальній формі) її зміст. Необхідно зазначити на які частини поділялася поема, прослідкувати сюжетну лінію, звернути увагу на її практичне та моралізаторське значення. Для відповідей на наступні запитання обов’язковим є використання уривків з тексту поеми.

У другому питанні слід звернути увагу на зміни, котрих зазнало господарське життя стародавніх греків. Студент повинен охарактеризувати рівень розвитку сільського господарства та агрономічної культури, визначити вплив Великої грецької колонізації на процес накопичення багатств, розв’язання „земельного голоду”, пожвавлення торгівлі тощо.

У відповідях на третє питання необхідно сконцентрувати увагу на поглибленні соціальної диференціації архаїчного грецького суспільства, визначити причини конфлікту між багатими та бідними та пов’язати наявні соціальні трансформації із подальшим становленням полісної системи.

Четверте питання присвячене змінам давньогрецької психології та світогляду, що мало місце у архаїчну добу. Слід звернути увагу на те, як змінилися люди, їх стосунки з іншими людьми, їх ставлення до праці та системи цінностей. Необхідно відзначити як позитивні так й негативні сторони подібної трансформації.

Рекомендовані джерела та література

План заняття:

1. Характеристика поеми Гесіода „Труди й дні” як історичного джерела.
2. Господарське життя стародавніх греків за даними поеми:
 - а) сільське господарство та його галузі, стан розвитку агрономічної культури;
 - б) ремесло та його галузі;
 - в) торгівля, її масштаби та напрямки.
3. Соціальні відносини та конфлікти у грецькому суспільстві архаїчної доби.
4. Зміни психології та світогляду стародавнього грека:
 - а) ставлення до праці, багатства та бідності;
 - б) уявлення про моральні норми – добро і зло, правду, справедливість тощо.

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008. – 681 с.
Гесіод. Діла й дні / Пер. І.Франка // Франко І. Збір. творів: в 50 т. – К., 1977. – Т.8. – С.357-381.

Хрестоматія з історії Стародавнього світу/ За ред. В.В.Струве. – Т.2. Греція та еллінізм. – К., 1954. – С.60-65.

Література:

Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література. Греція. – Ч.1. Міфотворчість, Гомер, Гесіод. – К., 1997.

Підлісна Г.Н. Світ античної літератури. – К., 1981. – С.50-53.

Франко І. Гесіод і його твори // Франко І. Збір.творів. – К., 1977. – Т.8

Тема 3. Формування та становлення афінської демократії як політичної системи (2 год.)

Протягом VII – на початку VI ст. до н.е. політичний розвиток, суспільне та господарське життя одного з грецьких полісів – Атики, навряд чи можна було вважати стабільним.

На це були свої суб'єктивні та об'єктивні причини: відносно поміркований розвиток аттичного суспільства неодноразово переривався соціальними та політичними подіями, оцінка яких і по-сьогодні є неоднозначною (Кілонова змова, запровадження „кривавого” законодавства Драконта тощо).

На межі. VII – VI ст. до н.е. ситуація дещо стабілізувалася, але скоріше за все, вона нагадувала затишшя перед великою бурею. В цей час остаточно сформувалися два антагоністичні табори – демос (народ) та евпатриди (родова аристократія). Обидві сили, маючи відносно рівні потенціали, готувалися до зіткнення. Складні та суперечливі часи породили цілу низку неординарних та талановитих особистостей, серед яких варто виділити. Усі вони володіли неабияким хистом, талантом політиків та вольовими якостями, що дозволило їм провести цілу серію реформ.

Метою заняття є: глибинний аналіз суспільно-політичних процесів, які охопили Афінську державу наприкінці VII – протягом VI ст. до н.е., кінцевим результатом яких стало „торжество демократії”. Студентам необхідно довести факт того, що для проведення реформ у Атиці назріла справжня необхідність. Окрім цього слід визначити соціальну базу перетворень та обґрунтувати позицію прибічників та противників реформ.

Досліджуючи перше питання, студентам варто, базуючись на джерельному матеріалі, подати об'єктивну оцінку Солону, Пісістрату та Клісфену як особистостям, визначити сильні та слабкі сторони їх характерів.яке присвячене черговій серії реформ, повинно сприяти формуванню уявлень про сутність демократичного устрою Афінської держави. Реформи Клісфена остаточно підірвали могутність родової аристократії і поховали пережитки родового ладу.

Друге питання присвячене поглибленому та всебічному вивченню діяльності Солона, яка призвела до суттєвих трансформацій у господарській та соціальній сферах, що сприймалося сучасниками подій як поступове наближення до „ідеалу” демократичного устрою.

Всі реформи Солона традиційно прийнято поділяти на господарські та політико-соціальні. Цей розподіл досить умовний, оскільки існував цілком закономірний зв'язок між перетвореннями у господарській та соціальній сферах, між економікою та політикою.

Третє питання присвячене правлінню Пісістрата та його нащадків (Пісістратидів). Пропонується проаналізувати на конкретних прикладах та оцінити діяльність найбільш відомого тирана Афінської держави. При цьому, слід проявляти об'єктивність в цій оцінці та не впадати у крайнощі.

Четверте питання вимагає від студентів пошуку відповіді на досить суперечливе запитання: чого було більше у діяльності реформаторів – прагнень посилити Афінську державу та втілити у життя ідею справедливості, чи реалізувати свої власні амбіції?

План заняття:

1. Реформаторська діяльність Солона (зміст господарських та соціально-політичних нововведень, процедура впровадження).
2. Тиранія Пісістрата та його нащадків.
3. Завершення формування основ афінської демократії. Законодавство Клісфена.
4. Солон, Пісістрат та Клісфен як особистості та типи афінських політиків.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008. – 681 с.

Гросман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. – Львів, 1985. – С.94-144.

Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 2. Греція і еллінізм. – С.42-57.

Література:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавня Греція. - Чернівці: Наші книги, 2007.

Балух В.О., Макар Ю.Л. Історія Стародавньої Греції. - Чернівці: Золоті литаври, 2001.

Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В. – Мелітополь, 2015.

Тема 4. Епоха Перікла в Афінах: «золоте століття» чи «імперська демократія»? (4 год.)

В історичній науці по відношенню до політичної системи, яка склалася у Афінській державі в середині V ст. до н.е., прийнято вживати багаточисельні епітети, які дуже різняться за своєю сутністю: „золоте століття демократії”, „обрана монархія”, „імперська демократія” тощо. Окрім цього, є маса

припущень з приводу того, що саме давні греки вкладали в епітет „Олімпієць”, яким вони нагородили засновника цієї системи – Перікла (495 – 429 рр. до н.е.).

Перікл прийшов до влади у неспокійний для Афін час, коли місто лихоманила боротьба за політичне керівництво між двома партіями – аристократичною та демократичною. Маючи аристократичне походження, Перікл за своїм світоглядом та переконаннями примикав до найпередовіших людей свого часу. Навколо нього об’єднувалися вчені (історик Геродот), філософи (Протагор та Анаксагор), художники, скульптори (Фідій) тощо. Окрім цього, Перікл був талановитим полководцем, витонченим дипломатом та оратором. Природні здібності, у поєднанні із цілком заслуженою популярністю та авторитетом, створили для Перікла унікальну можливість стати засновником політичної системи нового типу, яка б поєднувала певні елементи демократичності та монархізму.

Метою семінарського заняття, у вузькому розумінні, є розгляд та оцінка діяльності Перікла на посаді керівника Афінської держави (443-429 рр. до н.е.), а у широкому – глибокий аналіз нової політичної системи, визначення її позитивних та негативних елементів.

При відповіді на перше запитання студенти повинні надати загальну характеристику становища Афінської держави у другій половині V ст. до н.е. (боротьба між різними угрупованнями, діяльність Ефіальта тощо). Все це надасть можливість реконструювати специфіку часу, на тлі якого йшов процес формування світогляду Перікла.

Друге питання присвячене внутрішньополітичній діяльності Перікла на посаді першого стратега Афін.

Тут доцільно наводити конкретні приклади запровадження у життя окремих елементів нової політико-соціальної системи (закон про громадянство 451 р. до н.е., введення оплати за участь у органах влади, видача „театральних грошей”). Крім цього, студенти повинні вказати, які органи влади та управління попередніх часів набули „нового життя” під час правління Перікла.

Третє питання присвячене розгляду зовнішньої політики Афінської держави. Доцільно не лише охарактеризувати її основні напрямки на прикладі конкретних проявів (підкорення о.Егіни, похід до Єгипту, виведення колоній-клерухії, придушення повстань на заморських територіях, чорноморська експедиція тощо), а й визначити тенденції переростання Афін у потужну морську імперію (Афінську архе).

Доцільно співставити „демократичність” внутрішньої та агресивність зовнішньої політики.

Четверте питання присвячене оцінці державного устрою Афін істориками античних часів, зокрема Фулідідом, Ксенофонтом, Аристотелем та Плутархом.

Студентам слід докладніше зупинитися на характеристиці розмаїття цих оцінок, знайти спільне та відмінне між ними.

План заняття:

1. Політико-соціальна картина афінського суспільства напередодні епохи Перікла.
2. Внутрішня політика Перікла. Політична організація Афінської демократії.
3. Зовнішня політика Перікла. Структура Афінської Імперії (архе), стосунки із сусідами та союзниками.
4. Оцінка політико-соціальної системи Перікла античними авторами.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008. – 681 с.

Гроссман Ю.М., Лісовий І. А. Історія Стародавнього світу. Практикум. – Львів, 1985. – С.145-152, 154-159.

Плутарх. Перікл / Пер. Й.Кобів // Плутарх. Порівняльні життєписи. – К., 1991. – С.5-38.

Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 2. Греція і еллінізм. – С. 146-147, 149-150, 151-159.

Література:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавня Греція. - Чернівці: Наші книги, 2007.

Балух В.О., Макар Ю.Л. Історія Стародавньої Греції. - Чернівці: Золоті литаври, 2001.

Голованов С. О. Афіни та Спарта напередодні Пелопоннеської війни / С. О. Голованов // Гілея: науковий вісник. - 2013. - № 72. - С. 189-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_72_36

Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015.

Thomas Wardle. The history of ancient Greece, its colonies and conquests from the earliest accounts till division of the Macedonian Empire in the East. – 1835. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=AktXAAAAYAAJ&redir_esc=y

Тема 5. Встановлення македонської гегемонії у Греції (2 год.)

Запропонована тема надає можливість студентам самостійно розібратися у причинах та процесі встановлення македонського панування у давньогрецькому світі. Довгий час перебуваючи на узбіччі основних політичних подій, стародавня Македонія помітно посилилася на початку IV ст. до н.е., чому сприяла виважена та послідовна політика правлячих кіл. Навпаки, ситуація, яка склалася у грецькому світі, була далекою від стабільності. Криза полісної системи остаточно підірвала політичну, економічну та військову потужність грецьких держав. На тлі загального хаосу та ворожнечі нового змісту набула ідея всезагальної єдності греків – панеллінізм.

Перші спроби єднання греків ми можемо побачити на прикладі створення та діяльності Пелопоннеського, Першого Афінського (Афінської архе) та

Беотійського союзів. Як відомо, база цих утворень була досить хиткою і не витримала перевірки часом. У середині IV ст. до н.е. греки опинилися перед складним вибором: або продовжити своє подальше існування у межах локальних полісних об'єднань, або спробувати побудувати більш-менш єдину державу, яка б базувалася на спільності політики, господарства, фінансів, армії, культури, релігії та ідеології, або опинитися під іноземним (македонським) пануванням. Мета практичного заняття полягає у тому, щоб розібратися який із запропонованих варіантів був максимально життєдайний та визначити, що спричинило поразку греків у боротьбі зі македонцями. Паралельно із ідеєю панеллінізму активно поширювалася ідея доцільності реанімувати монархічну форму правління (як відомо більшість грецьких полісів відмовилася від монархії ще на початку архаїчної епохи). Вочевидь, кризова ситуація другої половини IV ст. до н.е. сприяла поширенню ідей подібного спрямування. Сукупність протиріч між одвічними ворогами – Спартою та Афінами – в кінці-кінців звела нанівець всі спроби об'єднати греків. Саме цим і скористалася третя сторона – стародавня Македонія, яка самітно посилилася після реформ царя Філіпа II. Студентам при відповідях на ці запитання рекомендується прослідкувати еволюцію поглядів конкретних прибічників та противників македонського впливу, визначити їх сильні та слабкі сторони, соціальну базу тощо.

План заняття:

1. Внутрішнє становище та зовнішня політика стародавньої Македонії за роки правління Філіпа II.
2. Діяльність промакедонського угруповання у Греції (представники, основні ідеї, практична діяльність).
3. Виступ антимакедонських сил (представники, засоби протидії, результати діяльності). Херонейська битва.
4. Коринфський конгрес та його наслідки.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.

Плутарх. Порівняльні життєписи. – К., 1991.

Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 2.

Література:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавня Греція. - Чернівці: Наші книги, 2007.

Балух В.О., Макар Ю.Л. Історія Стародавньої Греції. - Чернівці: Золоті литаври, 2001.

Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.

Білецький О.І. Поеми Гомера / Білецький О.І. - Зібрання праць. - Т. 5. - К., 1966.

Власова В. «Образ Олександра Македонського в творах перських авторів» // Zaporizhzhia Historical Review 2 (54), 2020. – Режим доступу: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/936>.

Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015.

Roisman Joseph, Worthington Ian. A Companion to Ancient Macedonia. – 2011. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=QsJ183uUDkMC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Змістовний модуль 4

Тема 6. Боротьба плебеїв з патриціями (друга половина VI – перша чверть III ст. до н.е.) (4 год.)

Розвиток приватної власності, поглиблення майнової нерівності та соціальної диференціації дедалі більше розхитували родоплемінний устрій давньоримської держави.

Успішні війни з сусідніми общинами давали змогу збільшити кількість рабів, захопити нові землі, трофеї. Проте стару родову римську общину найбільш розхитувала безперервна і все гостріша боротьба плебеїв з патриціями.

Плебеї, які на той час становили основну масу трудового населення, завдяки військовій виучці становили досить потужну силу. До того ж серед них було чимало заможних та впливових людей, які могли похвалитися своїм родоводом не менш за патриціїв. Плебеї контролювали майже всю римську торгівлю та ремесло. Постійні конфлікти з приводу політичного безправ'я плебеїв, неможливість користуватися привілеями воєнної демократії (хоча й вони несли тягар повинностей і військової служби) нерідко призводили майже до громадянської війни.

На знак свого протесту плебеї неодноразово залишали Рим разом із своїми родинами. Назрівав потужний соціальний вибух.

Вирішальний удар по привілеям старої родової знаті завдав шостий римський цар Сервій Туллій (578 – 534 рр. до н.е.), який завдяки запровадженню своїх реформ поділив все населення Риму (і патриціїв, і плебеїв) за майновим принципом на 5 розрядів.

Плебеї фактично були прирівняні до патриціїв, за ним навіть визнавалися деякі політичні права. Зміцнення Риму в наслідок царських реформ спричинило консолідацію населення, послаблення напруги у стосунках між плебеями та патриціями.

Однак ще протягом майже 200 років після реформ Сервія Тулія точилася боротьба плебеїв за рівні з патриціями права. Плебеї чинили тиск на патриціїв, вимагаючи нових справедливих законів та порядків. В результаті цієї боротьби плебеям у відповідні роки вдалося досягти певних успіхів. Зокрема, до перемог плебеїв слід віднести: запровадження представницької посади народного

трибуна (494 р. до н.е.), прийняття Законів XII таблиць (450 р. до н.е.), закону щодо легалізації шлюбів (445 р. до н.е.), урегулювання питання щодо касації боргів, встановлення земельного максимуму (367 р. до н.е.), ліквідація боргового рабства (326 р. до н.е.), визнання законними рішень плебісцитів (287 р. до н.е.).

Саме прийняття цих важливих законів сприяло консолідації населення і появи перших станів (*ordines*), формування нобілітету, швидкому розкладу родоплемінного ладу і прискорення еволюції римської державності.

План заняття:

1. Соціальна реформа Сервія Туллія.
2. Боротьба плебеїв за розширення своїх прав протягом V ст. до н.е. Закони XII таблиць.
3. Розв'язання аграрного питання та ліквідація боргового рабства.
4. Завершення боротьби плебеїв за свої права та її наслідки.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.

Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т. 3.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Риму. – Тернопіль : ТНПУ, 2014.

Література:

Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. - Чернівці: Книги XXI, 2005.

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавній Рим. - Чернівці: Наші книги, 2008.

Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.

Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015. – 213 с.

Петречко О. М. Історія Стародавнього Риму: підруч. для студентів спец. 014.03 "Середня освіта" (Історія) / Олег Петречко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. - Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2017.

Edward Gibbon. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. - 12 vols. -1776. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-12-vols>

Тема 7. Боротьба Риму з Карфагеном за панування у Західному Середземномор'ї (4 год.)

Величезний регіон Західного Середземномор'я протягом цілого століття (з середини III – до середини II ст. до н.е.) являв собою арену жорстокої боротьби між Карфагенською державою та новою політичною силою –

Стародавнім Римом. В римській історіографії цей час прийнято називати Пунічними війнами. Усього було три Пунічні війни, які мали свою хронологію, перебіг подій та результати.

Напередодні військового протистояння з Римом Карфаген являв собою високо розвинуту торгівельно-ремісничу, рабовласницьку державу, яка процвітала за рахунок торгівлі та завдяки наявності величезного флоту контролювала усі прилеглі води Середземного моря. Активна торгівля призвела до накопичення величезних багатств в руках карфагенської торгівельно-ремісничої верхівки і до загального зростання життєвого рівня населення міста. Карфаген контролював частину островів у Середземному морі, Північноафриканське узбережжя та значну частину Іспанії.

Римська держава у порівнянні із Карфагеном виглядала відносно відсталою. Римляни щойно завершили завоювання Італії і розпочали процес облаштування захоплених територій. Єдине у чому Рим перевершував свого майбутнього супротивника – це добре організована армія, яка складалася з громадян міста. Обидві сторони сприймали одна одну як потенційного противника. Домовитися мирно не вдалося і тому виникла нагальна потреба розв'язати суперечки військом шляхом. Саме перебігу Пунічних війн та їх наслідкам і присвячене практичне заняття. Студенти повинні на підставі текстів джерел та наукової літератури розглянути співвідношення сил ворогуючих сторін, розібратися у їх планах та процесі підготовки до війни. Безумовно підвищений інтерес слід приділити самому перебігу подій. Не варто уникати характеристики видатних особистостей, полководців та героїв цих війн (Ганнібала, Сципіона та ін.). Бажано проявляти об'єктивність у висвітленні подій. Логічним завершенням практичного заняття буде підбиття підсумків усіх Пунічних війн. Слід розібратися у наслідках війн для Карфагену та Риму й, безумовно, для геополітичної ситуації в регіоні Середземномор'я.

План заняття:

1. Рим та Карфаген напередодні Пунічних війн.
2. Перша Пунічна війна та її наслідки.
3. Друга Пунічна війна (Ганнібалова) та її наслідки.
4. Третя Пунічна війна та зруйнування Римом Карфагену.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

- Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.
- Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. – Львів, 1985. – С.164-184.
- Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 3.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Риму. – Тернопіль : ТНПУ, 2014.

Література:

- Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. - Чернівці: Книги XXI, 2005.
- Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавній Рим. - Чернівці: Наші книги, 2008.
- Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.
- Вейцківський І.І. Зовнішня політика країн Західного Середземномор'я в 264-219 рр. до н.е. – Львів, 1959. – С.46-84, 120-148.
- Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015. – 213 с.
- Петречко О. М. Історія Стародавнього Риму: підруч. для студентів спец. 014.03 "Середня освіта" (Історія) / Олег Петречко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. - Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2017.
- Edward Gibbon. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. - 12 vols. -1776. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-12-vols>

Тема 8. Аграрні реформи братів Гракхів та їх значення (2 год.)

При висвітленні питань, пов'язаних із реформаторською діяльністю братів Гракхів необхідно не лише розібратися у специфіці господарського розвитку пізньої Римської Республіки, а й у причинах, які спонукали вдатися до аграрних перетворень. Не викликає сумніву, що запропоновані братами законопроекти, повинні були розв'язати суперечки, які виникали навколо „земельного питання”. Крім цього не слід забувати, що вирішення будь-якого аграрного питання обов'язково було пов'язане із політичною боротьбою у тодішньому Римі (наприклад, конфлікт між оптиматами та популярами). Отже, вивчаючи форми й методи боротьби за втілення різноманітних аграрних законопроектів у життя, належить розглянути конфлікти між народними трибунами Тиберієм Семпронієм Гракхом (163 – 133 рр. до н.е.) й його братом - Гаєм Семпронієм Гракхом (153 – 121 рр. до н.е.) з одного боку та великою земельною аристократією з іншого. Студенти також повинні розглянути цілу серію реформ, які супроводжували діяльність братів Гракхів, зокрема – військової. Оцінюючи діяльність братів Гракхів, не можна не врахувати позитивне значення аграрного руху для подальшого розвитку Римського суспільства. Це проявилось у зростанні кількості землевласників, тимчасовому посиленні ролі коміцій тощо. Студентам також слід розібратися у суперечливому питанні: чому майже всі перетворення у аграрній та політичній сферах були зведені нанівець після смерті братів Граків.

План заняття:

1. Загальна характеристика стану розвитку господарства пізньої Римської Республіки.
2. Реформаторська діяльність Тіберія Гракха.

3. Боротьба Гая Гракха за проведення у життя нової хвилі реформ.
4. Причини поразки реформаторів та наслідки їх діяльності.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

- Плутарх. Тиберій і Гай Гракхи // Плутарх. Порівняльні життєписи. – К., 1991. – С.383 – 315.
- Плутарх. Тиберій Гракх. Гай Гракх // Плутарх. Сравнительные жизнеописания. – М., 1964. – Т.3. – С.111 - 139.
- Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 3. Рим. – С.69-95.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Риму. – Тернопіль : ТНПУ, 2014.

Література:

- Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. - Чернівці: Книги XXI, 2005.
- Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавній Рим. - Чернівці: Наші книги, 2008.
- Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.
- Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015. – 213 с.
- Петrenchко О. М. Історія Стародавнього Риму: підруч. для студентів спец. 014.03 "Середня освіта" (Історія) / Олег Петrenchко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. - Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2017.
- Олійник Т.І. Тиберій і Гай Граки як оратори в оцінці Цицерона // Іноземна філологія. – 1968. – Вип.. 17. Питання класичної філології. - №7. – С.94-95.
- Edward Gibbon. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. - 12 vols. -1776.
- Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-12-vols>

Тема 9. Відображення доби правління Октавіана Августа у тогочасних літературних творах (4 год.)

Добу ранньої імперії називають „золотим віком” римської літератури, оскільки саме тоді вона досягла найвищого щабля свого розквіту. Саме в цей час творили найвидатніші римські поети Вергілій, Горацій, Овідій та ін. Що ж стало причиною такого швидкого піднесення літератури? Республіка як форма державного правління давно застаріла й поступилася місцем Імперії, якою керувала одна особа – монарх. Єдиним правителем Риму та його численних провінцій після остаточної поразки Марка Антонія став Октавіан. Розумний, вольовий, освічений і далекоглядний, Октавіан урахував сумний досвід Цезаря-диктатора і встановив нову систему правління, що пізніше дістала назву принципат. Октавіан повсюдно проголошував, що він відновив Республіку. І

зовні це було так: сенат лишався центральним органом, скликалися коміції, обиралися магістратури. Проте, Октавіан був проголошений принцепсом, тобто першим громадянином Республіки, а також Августом („близьким до Бога”). Його обрали головним цензором, головним понтифіком, довічним консулом, головнокомандуючим всіма військами. Октавіан Август формував своє оточення з відданих йому людей.

Знавець літератури, Август чудово розумів убивчу силу гострого слова, особливо слова сатиричного. Тому він робив усе можливе, щоб привернути на свій бік освічену частину римського населення, підтримував та заохочував до творчості всіх, хто виявляв до цього хист. Подібні кроки стимулювали пошанування у культурі, що дало підстави окремим історикам стверджувати, що лише за умов просвіченої й міцної імператорської влади можливий справжній розвиток літератури та мистецтва. Однак, це не зовсім відповідало дійсності. Останнє сторіччя існування Республіки було вкрай насичене гострою політичною боротьбою, що природно гальмувало розвиток культури. Письменники та митці вже не відчували підтримки суспільства та захисту влади, дбали більше про збереження свого життя, ніж про творчість. Тому в цей період з'являлися лише поодинокі постаті митців, які своєю діяльністю засвідчували, що римська література ще існує як така. Прихід до влади Августа сприяв стабілізації становища, що відразу дало свої позитивні результати: в наступні десятиріччя з'явилася плеяда блискучих поетів.

В умовах стабілізації і придушення опозиційних виступів принцепсу було необхідно виробити офіційну точку зору на минулі події й довести месіанську роль як римської держави, так і самого Октавіана. В очах його сучасників Октавіан повинен був виступати в ролі рятівника Римської держави, який своїм правлінням приніс „золотий вік” римлянам, мир та процвітання всій країні. Уславлення Августа – „батька вітчизни” – стало найвищим завданням мистецтва та літератури. Найпридатнішою для цього літературною формою уявлялася поезія, далека від злободенної дійсності, але спроможна надати бажаним думкам естетичної привабливості.

Бажаного успіху Август досяг за допомогою кількох своїх друзів, наприклад, Гая Цільнія Мецената (74/64 – 8 рр. до н.е.), Валерія Мессала Корвіна (64 р. до н.е. – 13 р. н.е.), Ассінія Полліона (76 р. до н.е. – 5 р. н.е.) та ін., які утворили гуртки митців та літераторів і наблизили до принцепса таких талановитих поетів як Вергілій, Горацій, Проперцій, Овідій, Тібулл тощо.

Метою практичного заняття є необхідність прослідкувати та об'єктивно оцінити творчість найбільш відомих з тогочасних римських поетів, які у своїй творчості намагалися відобразити добу правління Октавіана Августа.

План заняття:

1. Загальна характеристика принципату Октавіана Августа.
2. Виникнення та діяльність творчих літературних гуртків.
3. Пропаганда імператорського режиму у творчості поетів доби ранньої Імперії:

- а) поезія Вергілія;
- б) лірика Горація;
- в) елегії Овідія.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Вергілій. Буколіки (I, IV); Георгіки (I, II, IV); фрагменти „Енеїди” / Пер. М.Зерова // Зеров М. Вибране. – К., 1966. – С.208-258.
Вергілій. Енеїда / Пер. М.Білика. – К., 1972.
Горацій. Избранные оды / Под ред. Я.Голосковера. – М., 1948.
Горацій. Твори / Пер. А.Содомори. – К., 1982.
Овідій. З сумних елегій / Пер. Г.Кочура, І.Франка, М.Зерова // Антична література. Хрестоматія. – К., 1968. – С.488-496.
Овідій. Метаморфози / Пер. А.Содомори. – К., 1985.
Овідій. Послання з Понта / Пер. І.Франка // Антична література. Хрестоматія. – К., 1968. – С.496-498.

Література:

Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. - Чернівці: Книги XXI, 2005.
Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавній Рим. - Чернівці: Наші книги, 2008.
Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.
Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015. – 213 с.
Петречко О. М. Історія Стародавнього Риму: підруч. для студентів спец. 014.03 "Середня освіта" (Історія) / Олег Петречко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. - Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2017.
Edward Gibbon. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. - 12 vols. -1776. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-12-vols>

Тема 10. Становлення та розвиток системи колонату (2 год.)

Колонат – це специфічна, виключно римська, форма аграрних відносин, яка була заснована на експлуатації особисто вільного, але безземельного селянина, який змушений був вступати в орендні відносини із великим землевласником. Перед студентами стоїть завдання протягом практичного заняття розібратися у тому, які причини сприяли переходу стародавніх римлян на колонатні відносини.

Виникнення та розповсюдження колонату потрібно пов'язувати з еволюцією рабовласницького ладу в Римі. Колонатні відносини були незначними в умовах розквіту рабовласництва у Римі, але коли рабська праця стала не рентабельною, то рабовласницькі помістя почали потрапляти у кризовий стан і поступово розорюватися. Замість рабів власники помість охоче

експлуатували колонів, які змушені були заради виживання себе та власних родин вступати в орендні відносини на досить складних умовах.

На імператорських землях статус колонів регулювався указами правителів. При вивченні цих указів необхідно реконструювати картину взаємовідносин між колонами та адміністрацією імператорських володінь.

План заняття:

1. Стан сільського господарства Італії в I ст. н.е. Роль і місце колонів в аграрних відносинах.
2. Становище римських колонів у II та III ст. (застосування пекулія, зміна правового статусу).
3. Система колонату у IV – V ст.
4. Соціально-економічне та правове становище колонів за імператорськими законами IV – V ст.

Рекомендовані джерела та література

Джерела:

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.

Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу. Практикум. – Львів, 1985. – С.164-184.

Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 3.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Риму. – Тернопіль : ТНПУ, 2014.

Література:

Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. - Чернівці: Книги XXI, 2005.

Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавній Рим. - Чернівці: Наші книги, 2008.

Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.

Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015. – 213 с.

Петречко О. М. Історія Стародавнього Риму: підруч. для студентів спец. 014.03 "Середня освіта" (Історія) / Олег Петречко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. - Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2017.

Олійник Т.І. Тиберій і Гай Граки як оратори в оцінці Цицерона // Іноземна філологія. – 1968. – Вип.. 17. Питання класичної філології. - №7. – С.94-95.

Edward Gibbon. *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. - 12 vols. -1776. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-12-vols>

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота студента здійснюється за напрямками:

- організаційно-методична робота в бібліотеці;
- опрацювання джерел та літератури;
- конспектування літератури згідно з тематичним планом лекцій;
- опрацювання лекційного матеріалу;
- написання рефератів;
- перегляд і рецензування художніх і документальних фільмів;
- підготовка виступів на семінарах, конференціях тощо;
- підготовка до іспиту з навчального курсу.

Частина самостійної роботи студентів (50%) з курсу «Всесвітня історія (давній час)» здійснюється у вигляді опрацювання матеріалу із запропонованих тем, які стосуються окремих питань розвитку давніх цивілізацій у відповідні періоди їх історії.

Форма контролю: усне опитування. Загальна кількість балів, яку можна отримати за складання самостійної роботи – 10 балів.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1			
1	Культура стародавнього Єгипту.	10	20
2	Культура народів стародавньої Месопотамії.	12	20
3	Культура хеттів.	10	20
4	Культура народі Східного Середземномор'я.	12	20
Модуль 2			
5	Культура стародавньої Індії.	12	20
6	Культура стародавнього Китаю.	12	20
7	Культура стародавнього Японії.	10	20
Модуль 3			
8	Релігія і культура архаїчної епохи.	10	18
9	Культура доби еллінізму.	12	18
Модуль 4			
10	Релігія і культура епохи Республіки.	10	18
11	Римська культура епохи Імперії.	10	14
	Разом	120	208

Частина самостійної роботи студентів (50%) з курсу здійснюється у вигляді написання реферату на запропоновану проблематику.

Форма контролю: прилюдна доповідь. Загальна кількість балів, яку можна отримати за складання самостійної роботи – 10 балів.

Орієнтовний перелік тем:

№ з/п	Назва теми
Модуль 1, 2	
1	Будда – вчення і діяльність.
2	Індуїзм в суспільному житті Стародавньої Індії.
3	Цінь Шіхуанді – життя і діяльність.
4	Конфуцій – видатний філософ.
5	Аменхотеп IV – фараон реформатор.
6	Таємниці гробниці Тутанхамона.
7	Велика китайська стіна.
8	Видатні фараони Стародавнього Єгипту.
9	Хаммурапі – видатний політичний діяч.
10	Хети – перші залізороби.
11	Релігія в Стародавньому Китаї.
12	Чандрагупта Маурья – життя і діяльність.
13	Стародавні шумери – винахідники колеса.
14	Боги Стародавнього Єгипту.
Модуль 3	
1	Місце Сократа в історії людства.
2	Арістотель та його місце в історії людства.
3	Олександр Македонський – військовий і політичний діяч.
4	Платон та його вчення.
5	Військова справа спартанців.
6	Геродот – батько історії.
7	Театр стародавньої Греції.
8	Релігія стародавньої Греції.
9	Архітектура стародавньої Греції.
10	Гіпократ і його теорії.
11	Міфи стародавньої Греції.
12	Перікл – громадський і державний діяч.
13	Демокріт – філософ-матеріаліст.
14	Господарство стародавньої Греції.
Модуль 4	
1	Гладіатори Риму.
2	Калігула і його правління.
3	Нерон і християнство.
4	Траян – імператор і полководець.
5	Марк Аврелій – імператор і філософ.
6	Коммод – імператор-гладіатор.
7	Ціцерон – філософ і політик.
8	Спартак – його роль у повстанні рабів.
9	Колізей – найбільший амфітеатр стародавнього Риму.

10	Юлій Цезар – особистість і творчість.
11	Тацит – видатний історик.
12	Ганнібал Барка – видатний полководець.
13	Костянтин I Великий і християнство.
14	Октавіан Август – принцепс чи імператор?

Вимоги до написання реферту:

Підготовка реферату з одного питання програми (за вибором студента) є самостійною домашньою роботою. Критерієм оцінки реферату є такі параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел, поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність і аргументованість викладу змісту; наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту реферату з сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку й посилань на джерела. Не зараховуються ті реферати, які є плагіатом чи передруком текстів із підручників або Інтернету. У процесі підготовки реферату студенти отримують практичні навички самостійної роботи з літературою, архівними і музейними фондами, уміння робити висновки й узагальнення різних точок зору на події та явища, висловлювати свої погляди на існуючі проблеми. При підготовці реферату необхідно виділити декілька етапів:

- вибір теми та пошук необхідної літератури;
- вивчення зібраних матеріалів;
- написання реферату;
- його захист впродовж 5 хвилин.

Після вибору та осмислення теми, яка зацікавила студента, необхідно отримати консультацію у викладача щодо складання попереднього плану і списку тематичної літератури. Ознайомлення з літературою є дуже відповідальним етапом роботи над есе, оскільки сьогодні існує чимала кількість публікацій та різноманітних досліджень, спектр яких коливається від заідеологізованих робіт радянського часу або занадто радикальних, псевдонаукових праць сьогодення до справді виважених робіт. Тому спроба об'єктивно осмислити різні погляди вимагає критичного співставлення джерел інформації, глибокої розумової праці. Після опрацювання літератури, можна складати план, що включає два – три питання, які розкривають основний зміст теми. Найважливіші вимоги до написання есе – змістовність, логічна послідовність, органічний зв'язок викладу окремих питань. Після розкриття кожного питання плану обов'язково робляться висновки, лише по завершенні розгляду всієї теми робиться ґрунтовний загальний висновок. Усі теоретичні положення й висновки зроблені в есе, повинні бути аргументовані з посиланнями на джерела.

Технічні вимоги до оформлення реферату:

- титульна сторінка має бути оформлена за зразком;
- обсяг есе 2-5 стор.;
- формат паперу А4 (білого кольору), інформацію фіксувати тільки на одному боці аркушу, поля - (верхнє, нижнє та лівє – 2 см, праве – 1 см), шрифт – Times New Roman, розмір – 14, інтервал – 1,5;
- наприкінці реферату студент повинен зробити самостійні висновки;
- в кінці реферату має бути вказана використана література;
- оформлений реферат студент підписує і проставляє дату виконання.
- реферат слід здати викладачеві або методисту кафедри.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методи навчання

Метод навчання являє собою спосіб подання (представлення) інформації студентові в ході його пізнавальної діяльності.

У процесі навчання використовуються наступні методи:

1. Пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний.

- Студенти одержують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури.
- Студенти сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення.
- Даний метод знаходить широке застосування у вузі для передачі великого масиву інформації.
- Інформаційно-рецептивний метод сам по собі не формує в студента умінь і навичок використання отриманих знань і не гарантує їх свідомого й міцного запам'ятовування.

2. Репродуктивний метод

- Застосування вивченого на основі зразка або правила.
- Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписами, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях.
- Організовується діяльність студентів за кількаразовим відтворенням засвоєваних знань. Для цього використовуються різноманітні вправи, семінарські заняття, практичні роботи, програмований контроль, різні форми самоконтролю.
- Застосовується у взаємозв'язку з інформаційно-рецептивним методом (який передуює репродуктивному). Разом вони сприяють формуванню знань, навичок і вмінь студентів, формують основні розумові операції (аналіз, синтез, узагальнення та ін.).
- Не гарантує розвитку творчих здатностей студентів.

3. Метод проблемного викладу.

- До викладу матеріалу ставиться проблема, формулюється пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів.
- Демонструється спосіб вирішення поставленого завдання.
- Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів.
- Студенти стають свідками й співучасниками наукового пошуку.
- Студенти не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за напрямом думки педагога.

4. Частково-пошуковий, або евристичний метод.

- Полягає в організації активного пошуку вирішення, сформульованих в процесі навчання (або сформульованих самостійно), пізнавальних завдань.
- Пошук рішення відбувається під керівництвом викладача, або на основі евристичних програм і вказівок.
- Процес мислення набуває продуктивного характеру.
- Процес мислення поетапно направляється й контролюється викладачем або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками.
- Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на семінарах і колоквіумах.

5. Дослідницький метод.

- Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу студентів.
- Студенти самостійно вивчають літературу, джерела й виконують інші дії пошукового характеру.
- Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, містять в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес вирішення завдання).
- У даному методі найбільш повно проявляються ініціатива, самостійність, творчий пошук у дослідницькій діяльності.
- Навчальна робота безпосередньо переростає в наукове дослідження. Застосовуються також методи, що ґрунтуються на основі виділення джерел передачі змісту:
 - *Словесні:* джерелом знання є усне або друковане слово (розповідь, бесіда, інструктаж і ін.)
 - *Практичні методи:* Студенти одержують знання й уміння, виконуючи практичні дії.
 - *Наочні методи:* джерелом знань є спостережувані предмети, явища, наочні приклади (ілюстрування, показ).

6. Дискусійні методи використовуються на семінарських заняттях.

Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному матеріалі).

Дискусійні методи виступають як засіб не тільки навчання, але й виховання.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Методи контролю

Концепція організації навчального процесу в Ужгородському національному університеті розроблена на основі «Тимчасового положення МОН України про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців».

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного (проміжного), підсумкового (семестрового) контролю.

Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання знань студента під час семінарських занять, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни оцінюється за п'ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх одержаних оцінок за відповіді та модуль. Одержаний результат переводиться у бали.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання (1-5 балів).
- усна наукова доповідь (1-5 балів).
- доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ (1-5 балів).
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття (1-5 балів).
- аналіз джерельної і монографічної літератури (1-5 балів).
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо) (1-20 балів).

Критеріями оцінки при усних відповідях виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді реферату. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 20-25 балів у кожному із змістових модулів.

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за

відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за модульні роботи є підставою допуску до підсумкової форми контролю – іспиту.

Модульний (проміжний) контроль

Модульний контроль (МК) проводиться два рази за семестр, відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольні заходи модульного контролю з навчальної дисципліни проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи модульного контролю проводяться у комбінованій формі: у вигляді тестування та письмових контрольних робіт. Вид контрольного заходу та методика урахування складових модульного контролю при визначенні оцінки за МК розробляється викладачам і затверджується кафедрою.

До контрольного заходу відповідного модульного контролю студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити індивідуальні завдання, реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Студент, який з поважної причини не зміг з'явитися на модульний контроль за дозволом декана може складати пропущений модульний контроль з предмету.

Підсумковий (семестровий) контроль

Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, їх знання оцінюються у 100-бальній шкалі.

Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані складати семестрові екзамени. Семестрові екзамени можуть також складати студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на екзаменах здійснюється у 100-бальній шкалі.

Розподіл балів, які отримують студенти

Згідно «Тимчасового положення УжНУ про оцінювання успішності студентів відповідно до вимог кредитно-модульної системи» від 15 лютого 2007 р. оцінювання здійснюється за наступною шкалою.

Змістові модулі з дисципліни «Всесвітня історія (давній час)» оцінюються наступним чином:

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	50	100
10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	50	100
10	10	15	15		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	50	100
5	5	5	5	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 4)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	50	100
5	5	5	5	5	5	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	7	30	7	30	7	25	7	25
Реферат	1	20	1	20	1	25	1	25
Модульна контрольна робота	1	50	1	50	1	50	1	50
Разом	9	100	9	100	9	100	9	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- а) оцінка “відмінно” ставиться за правильне виконання всіх завдань;
- б) оцінка “добре” ставиться за виконання 75 % усіх завдань;
- в) оцінка “задовільно” ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;
- г) оцінка “незадовільно” ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Ці оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

“5” – 50 балів;

“4” – 40 балів;

“3” – 30 балів;

“2” – 20 балів.

Неявка на МКР – 0 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Три теоретичні питання. Виконання завдання потребує повної аналітичної і змістовної відповіді, кожне питання оцінюється від 0 до 33-34 балів.

33-34 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу. 23-32 отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використав на достатньому рівні обов'язкову літературу. 22-31 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання. 21-12 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми. 0-11 балів отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Зразки модульних (контрольних) робіт

Змістовний модуль №1

Варіант 1

I. Тести:

1. Кемет це –
2. Коли тривав енеоліт –
3. Коли було винайдено лук та стріли?
А) палеоліт Б) мезоліт В) неоліт Г) енеоліт
4. Коли тривав період Раннього Царства –
5. Хамсін це –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

6. Хронологія палеоісторії та перші періодизації.
7. Культура народів стародавньої Месопотамії.

Змістовний модуль №2

Варіант 2

I. Тести:

1. Панку це –
2. Яке царство асирійці йменували «країною мушків»?
А) Хеттію Б) Фрігію В) Лідію Г) Урарту
3. Якого року Мідія стала незалежною державою?
А) 800 р. до н.е. Б) 772 р. до н.е. В) 672 р. до н.е. Г) 572 р. до н.е.
4. Столицею Ізраїльсько-Іудейського царства було місто?

5. Перерахуйте три південно-палестинські царства –
 II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:
6. Фрігійське царство.
7. Індія в «буддійський період».

Змістовний модуль №3

Варіант 3

I. Тести:

1. Поліс це –
2. Ареопаг це –
3. Коли тривав Гомерівський період давньогрецької історії?
А) XII-X ст. д.н.е. Б) XI-IX ст. д.н.е. В) X-IX ст. д.н.е.
4. Хто провів реформи у Спарті?
А) Клеомброт Б) Лікурґ В) Леонід
5. Коли відбулася Фермопільська битва ?
А) 490 р. до н.е. Б) 480 р. до н.е. В) 479 р. до н.е. Г) 478 р. до н.е.

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

6. Географія давньогрецької історії.
7. Греко-перські війни (загальна характеристика).

Змістовний модуль №4

Варіант 4

I. Тести:

1. Пуни це –
2. Коли тривала Царська доба давньоримської історії?
А) VIII ст. д.н.е. - 510 р. д.н.е.
Б) IX ст. д.н.е. - 509 р. д.н.е.
В) VII ст. д.н.е. - 510 р. д.н.е.
3. Коли тривала Імперська доба давньоримської історії?
А) 44-14 рр. д.н.е. Б) 27 р. д.н.е. - 14 р. н.е. В) 27 р. д.н.е. - 476 р. н.е.
4. Нобілітет це –
5. «Солдатські імператори» це –

II. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

6. Географія, давньоримської історії.
7. Диктатура Юлія Цезаря та її наслідки.

10. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Модуль №1

1. Мета і завдання курсу «Всесвітня історія (давній час)».
2. Географічні та хронологічні межі курсу «Всесвітня історія (давній час)».
3. Джерела та історіографія Стародавнього Єгипту.
4. Хронологія історії Стародавнього Єгипту.

5. Періодизація історії Стародавнього Єгипту.
6. Природні умови та географічне положення Єгипту.
7. Єгипет у період Раннього Царства.
8. Єгипет у період Стародавнього Царства.
9. Єгипет в період Середнього Царства.
10. Єгипет в період Нового Царства.
11. Єгипет в період Пізнього Царства.
12. Культура стародавнього Єгипту.
13. Хронологія стародавньої історії Месопотамії.
14. Періодизація стародавньої історії Месопотамії.
15. Месопотамія в архаїчний період.
16. Найдавніші держави Шумеру і Аккаду.
17. Піднесення Вавилону. Законодавство Хаммурапі.
18. Месопотамія у період Новоассирійського царства.
19. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Ассирійської держави.
20. Розквіт Нововавілонського (Халдейського) царства за Навуходоносора II.
21. Культура народів стародавньої Месопотамії.
22. Хронологія і періодизація стародавньої історії Малої Азії.
23. Хеттське царство.
24. Культура хеттів.
25. Фрігійське царство.
26. Утворення і розвиток Лідійського царства.
27. Ванське царство (Урарту) та стародавні держави Закавказзя.
28. Географічне положення Східного Середземномор'я.
29. Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н.е.
30. Утворення Ізраїльсько-Юдейського царства, його розквіт за Давида та Соломона.
31. Південно-палестинські царства Аммон, Моав, Едом.
32. Географічне положення і природні умови Аравійського півострова.
33. Південноаравійські держави.
34. Географічне положення Ірану та Середньої Азії.
35. Елам і Мідія - найдавніші держави Ірану.
36. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е.
37. Стародавні іранські культу. Ранній зороастризм.
38. Греко-Бактрійське царство.
39. Утворення Кушанської держави, її взаємозв'язки з Індією, Парфією, Китаєм.
40. Виникнення Парфянського царства, його експансія на захід.
41. Географічне положення і природно-кліматичні зони Індостану в давнину.
42. Хронологія та періодизація староіндійської історії.
43. Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації, основні її центри (Мохенджо-Даро і Хараппа).
44. Індія у «ведійський період».
45. Індія в «буддійський період».
46. Індія в «класичний період».

47. Релігійні системи стародавньої Індії: ведизм, буддизм, індуїзм.
48. Культура стародавньої Індії.
49. Географічне положення Стародавнього Китаю.
50. Найдавніві китайські держави: Шан-Інь і Західне Чжоу.
51. Китай у період Східного Чжоу.
52. Перша централізована держава в Китаї - Імперія Цінь.
53. Виникнення і розвиток імперії Хань.
54. Культура Стародавнього Китаю.

Модуль №2

1. Поняття «античність». Хронологічні і географічні рамки античної цивілізації.
2. Критська (Мінойська) цивілізація.
3. Ахейська Греція. Формування та розквіт Мікенської цивілізації.
4. Культура Крито-Мікенської цивілізації.
5. Передполісний (Гомерівський) період давньогрецької історії.
6. Зміст поняття «поліс». Полісна ідеологія.
7. Світ давньогрецьких архаїчних полісів: Спарта у VIII-VII ст. до н.е.
8. Світ давньогрецьких архаїчних полісів: Аттика та Афіни у VIII-VII ст. до н.е.
9. Етапи становлення афінської демократії: Солон, Пісістрат, Клісфен.
10. Давньогрецька колонізація та її наслідки.
11. Духовна культура стародавньої Греції доби Архаїки.
12. Матеріальна культура стародавньої Греції доби Архаїки.
13. Перший етап греко-перських війн.
14. Другий етап греко-перських війн.
15. Завершення конфлікту. Каліїв мир.
16. «Золоте століття» Афін в добу Перікла.
17. Причини та привід Пелопоннеської війни.
18. I період Пелопоннеської війни (Архідамова війна).
19. II період Пелопоннеської війни (Сицилійська експедиція та Декелейська війна)
20. Боротьба за гегемонію у давньогрецькому світі IV ст. до н.е.
21. Давньогрецька класична поезія, музика та театральне мистецтво.
22. Давньогрецька релігія.
23. Давньогрецька філософія та наука.
24. Образотворче мистецтво класичної Греції.
25. Стародавня Македонія до та під час правління Філіпа II.
26. Встановлення македонської гегемонії у давньогрецькому світі.
27. Греко-македонська експансія на Схід та її наслідки (загальна характеристика).
28. Сутність еллінізму. Географія та періодизація елліністичної цивілізації.
29. Війни діадохів. Утворення елліністичних держав.
30. Суспільно-політичний розвиток елліністичної Греції та Македонії.
31. Суспільно-політичний розвиток елліністичної держави Селевкідів та

Птоlemeївського Єгипту.

32. Духовна культура Елліністичної цивілізації.

33. Матеріальна культура Елліністичної цивілізації.

34. Географічні та хронологічні межі давньоримської історії.

35. Заснування Риму та правління давньоримських царів (загальна характеристика).

36. Боротьба плебеїв з патриціями: передумови, етапи, хід та наслідки.

37. Політична організація Римської Республіки. Система магістратур та римське громадянство.

38. Завоювання римлянами Італії.

39. Пунічні війни: передумови, хід, наслідки (загальна характеристика).

40. Перша Пунічна війна та її наслідки.

41. Друга Пунічна війна (Ганнібалова) та її наслідки.

42. Третя Пунічна війна та зруйнування Римом Карфагену.

43. Римська експансія на Балкани та до Малої Азії.

44. Реформаторська діяльність Тіберія і Гая Гракхів.

45. Загострення політичного становища в Римській Республіці в останнє десятиріччя II ст. до н.е.

46. Політична конфронтація в Римській Республіці першої чверті I ст. до н.е. Диктатура Корнелія Сулли.

47. Військова реформа Гая Марія.

48. Повстання під проводом Спартака.

49. Прояви кризових явищ у житті Римської Республіки у 70-50-х рр. до н.е. Перший тріумвірат.

50. Диктатура Юлія Цезаря.

51. Реформаторська діяльність Юлія Цезаря.

52. Другий тріумвірат та падіння Римської Республіки.

53. Становлення системи принципату. Октавіан Август.

54. Принципат представників династії Юліїв-Клавдіїв.

55. Принципат представників династії Флавіїв.

56. Принципат представників династії Антонінів («золоте століття» імператорського Риму»).

57. Криза Римської імперії у III ст.

58. Становлення системи домінанту. Діоклетіан та Константин Великий.

59. Римська імперія у середині та другій половині IV ст.

60. Духовна культура імператорського Риму.

61. Матеріальна культура імператорського Риму.

62. Ідеологія PAX ROMANA. Християнство як ідеологічна основа пізньої Римської імперії.

63. «Варварський світ» на початковому етапі доби Великого переселення народів.

64. Падіння Західної Римської імперії та його наслідки.

11. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються різноманітні демонстраційні матеріали: ілюстрації, портрети, картографічний матеріал.

Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів: ноутбук, інтерактивна дошка чи проектор.

12. ТЕМАТИКА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Методичні рекомендації до виконання курсових робіт

1. Вибір теми. Підбір джерел та літератури. Складання бібліографії. Складання плану роботи (консультація з науковим керівником).
2. Обсяг курсової роботи – 20-25 с. (без списку літератури і додатків).
3. Структура курсової роботи: титульний аркуш; зміст; перелік умовних позначень (за необхідності); вступ; основна частина (3 розділи); висновки; список використаних джерел та літератури; додатки (за необхідності).
4. Оформлення курсової роботи: шрифт Word (Times New Roman) розміру 14 через 1.5 міжрядкові інтервали формату А 4 (210x297 мм). Поля: ліве – 3 см., верхнє і нижнє – по 2 см, праве – 1,5 см.
5. Заголовки структурних частин роботи: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично щодо тексту.
6. Вступ повинен містити: актуальність теми; мета і завдання дослідження, об'єкт і предмет дослідження, хронологічні рамки дослідження; географічні межі дослідження (конкретизувати при потребі); огляд джерел та літератури з теми дослідження для курсової роботи; окреслення структури (робота складається зі вступу, трьох розділів...)
7. У вступі та розділах курсової роботи робляться посторінкові поклики на використані джерела та літературу.
8. Висновки мають бути ґрунтовними і самостійними, їх обсяг –1.5-2 с.
9. Список використаних джерел та літератури слід розміщувати за абеткою. Спочатку подаються джерела, після них література.
10. Приклад оформлення списку джерел та літератури:

І. Джерела

1. Антіпатра Целін. Загальна історія. Хрестоматія з історії Стародавнього світу. За ред. В.В.Струве. К., 1954. Том III. С. 70-75.

2. Грамота короля Угорщини Владислава про заснування монастиря в с. Грушево (1498). Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО). Ф. 151. Оп. 25. Спр. 21. Арк. 1.

II. Монографії, статті, посібники та електронні ресурси

3. Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. Чернівці: Наші книги, 2015. 632 с.
4. Історія Єгипту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/15076>

Тематика курсових робіт

1. Історія стародавнього Сходу

1. Становище ремісників і землеробів в Єгипті за «Повчанням Ахтоя своєму синові Піопі».
2. Розвиток рабства в Єгипті епохи Середнього царства.
3. Релігійні культи Стародавнього Єгипту.
4. Хеттська держава і суспільство за даними хеттських законів.
5. Економіка і суспільні відносини у Вавилонії за законами Хаммурапі.
6. Релігія і міфи Месопотамії.
7. Соціально-економічні відносини в державі Ахеменідів (VI–V ст. до н.е.).
8. Біблія (Старий завіт) як джерело з історії Палестини.
9. Виникнення іудаїзму як релігійно-філософської системи.
10. Середня Азія та Стародавній Іран за даними «Авести».
11. Становище різних категорій населення Стародавньої Індії за «Законами Ману» та «Артхашастри».
12. Виникнення зороастризму як релігійно-філософської системи.
13. Виникнення і рання історія буддизму.
14. Конфуціанство: релігійно-етична та політична системи.

2. Історія Стародавньої Греції і Риму

15. Давньогрецький героїчний епос.
16. Специфіка суспільно-політичного та господарського розвитку крито-мікенської цивілізації.
17. Реформаторська діяльність Солона та її наслідки для розвитку Афінської держави.
18. Внутрішня та зовнішня політика Афін за правління Перікла.
19. Греко-перські війни та їх наслідки.
20. Греко-македонська експансія на Схід та утворення імперії Олександра Македонського.
21. Основні досягнення давньогрецької культури класичної доби.
22. Своєрідність соціального та політичного розвитку Римської держави в царську добу.
23. Ганнібал як державно-політичний та військовий діяч.

24. Утворення Першого тріумвірату: причини виникнення та наслідки.
25. Завоювання Юлієм Цезарем Галлії.
26. Цезар – Цицерон: протистояння двох особистостей, двох світоглядів.
27. Другий тріумвірат і громадянський конфлікт у Римі.
28. Внутрішня та зовнішня політика Римської держави за часи принципату Октавіана Августа.
29. Римська держава та суспільство під час правління представників династії Флавіїв.
30. Римська імперія та «варварський світ» (III–V ст.)
31. Реформи Діоклетіана та Костянтина.
32. Давньоримська культура республіканського періоду.
33. Основні здобутки римської імперської культури.

13. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

а) Історія стародавнього Сходу

Основна література

Джерела

- Біблія або Книга Святого Письма Старого і Нового Заповіту. – К., 1988.
- Геродот. Історії в дев'яти книгах. – К., 1993.
- Гроссман Ю.М., Лісовий І.А. Історія стародавнього світу: Практикум. – Львів, 1985.
- Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 1.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. – Ч. 2.

Узагальнюючі праці

- Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. – К., 2000.
- Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. – Ч. 1. – 2021. – 213 с.

Допоміжна література

- Заплетнюк О. А. Прикордонні стели Ахетатона: характеристика та особливості / Ольга Андреевна Заплетнюк // Доісламський Близький Схід: історія, релігія, культура / Під ред. М. О. Тарасенка. – К., 2014. – С. 77–82.
- Заплетнюк О. А. Малий Гімн Атому / Ольга Андреевна Заплетнюк // Сходознавство. – 2014. – № 67. – С. 39–46.
- Заплетнюк О. А. Колоси Ехнатона : інтепретації божественного образу фараона // Гілея. Науковий вісник. – 2015. – № 95 (4) – С. 10–13.

Заплетнюк О. А. Культ Амона та його розповсюдження в період Середнього царства // *Virtus : Scientific Journal*. – 2015. – Issue 2. – С. 196–199.

Заплетнюк О. А. Роль сім'ї фараона Ехнатона у новому релігійному культі // *Гілея. Науковий вісник*. – Київ, 2016. – № 105 – С. 9-12.

Заплетнюк О. А. Царська влада в Єгипті та фіванське жрецтво в період XVIII династії // *Гілея. Науковий вісник*. – 2015. – № 98 (7) – С. 127–130. 208

Заплетнюк О. А. Порівняльна характеристика та стилістичні відмінності прикордонних стел «Раннього проголошення» // *Гілея. Науковий вісник*. – 2015. – № 103 (12). – С. 10–13.

Bard Kathryn, A. Ian Shaw. *The Oxford Illustrated History of Ancient Egypt*. - Oxford: Oxford University Press, 2000. – Режим доступу:

<https://docs.google.com/document/d/1JSzGFpJSu13erFCZ4CjbtM9s8z2p75yFEE3Ar6IJHmo/edit>

Before the pyramids / E. Teeter. – Режим доступу:

<https://oi.uchicago.edu/sites/oi.uchicago.edu/files/uploads/shared/docs/oimp33.pdf>

Encyclopedia of ancient Egypt revised edition / Margaret R. Bunson. – Режим доступу:

http://www.ereading.club/bookreader.php/142072/Bunson_Encyclopedia_of_a_ncient_Egypt.pdf

Postgate, J.N. *Early Mesopotamia: Society and Economy at the Dawn of History*. - London: Routledge - 1992. – Режим доступу:

<http://johnsie.mycincylife.com/pdfdoc/early-mesopotamia-society-and-economy-at-the-dawn-of-history.pdf>

History of Mesopotamia // *Enciclopedia Britannica*. – Режим доступу:

<https://www.britannica.com/place/Mesopotamia-historical-region-Asia>

Ancient Empires From Mesopotamia To The Rise Of Islam. – Режим доступу:

<http://trophycup.xyz/ancient-empires-from-mesopotamia-to-the-rise-of-islam-pdf-download.html>

Bannerjee Dr. Gauranganath. *India as known to the ancient world*. Humphrey Milford, Oxford University Press, London. - 1921. – Режим доступу:

<https://archive.org/stream/indiaasknowntoan00banerich#page/n3/mode/2up>

Bayly C. A. "State and Economy in India over Seven Hundred Years" // *Economic History Review*. – November, 1985. – Режим доступу:

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0289.1985.tb00391.x/full>

The Cambridge History of China. – Режим доступу:

http://www.twirpx.com/files/historic/asia_africa/china/cambridge_history_of_china/

б) Стародавня Греція

Основна література

Джерела

- Арістофан. Комедії. - К., 1980.
Геродот. Історії в дев'яти книгах. – К., 1993.
Гомер. Одисея / Пер. Б.Тена. – К., 1968.
Гомер. Іліада / Пер. Б.Тена. – К., 1978.
Гомерова «Іліада» / Перек. К. Гловацької. - К., 1981.
Гомерова «Одіссея» / Перек. К. Гловацької. - К., 1981.
Есхіп. Прометей закутий. - Харків, 1949.
Овідій. 3 сумних елегій / Перекл. І.Франка // Франко І. Літературна спадщина. – К., 1967. -Т.4.
Плутарх. Порівняльні життєписи. – К., 1991.
Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 2.

Узагальнюючі праці

- Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавня Греція. - Чернівці: Наші книги, 2007.
Балух В.О., Макар Ю.Л. Історія Стародавньої Греції. - Чернівці: Золоті литаври, 2001.
Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.
Білецький О.І. Поеми Гомера / Білецький О.І. - Зібрання праць. - Т. 5. - К., 1966.
Гловацька К. Міфи давньої Греції. - К., 1991.
Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник О.В Замуруйцев. – Мелітополь, 2015.
Історія та культура Античності : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності: 014 Середня освіта, предметної спеціальності: 014.03 Середня освіта (Історія), освітньої програми: Історія. / упор. : Я. А. Алешкевич; рец. : В. Л. Гуменний, В. В. Мойжес.–Ужгород : "ДВНЗ" УжНУ, 2023. – Режим доступу:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57585/1/Історія%20та%20культура%20Античності.pdf>
Кун М.А. Легенди і міфи Стародавньої Греції. - К., 1962.
Лісовий І.А. Античний світ у термінах, іменах і назвах. - Львів, 1988.
Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література. Греція. – Ч.1. Міфотворчість, Гомер, Гесіод. – К., 1997.
Підлісна Г.Н. Світ античної літератури. – К., 1981. – С.50-53.
Підлісна Г.Н. Про красу та античну літературу. – К., 1997.
Тронський І.М. Історія античної літератури. - К.. 1959.
Франко І. Гесіод і його твори // Франко І. Збір.творів. – К., 1977. – Т.8.
Шама О. І. Історія Стародавньої Греції і Риму: навч.-метод.посіб. для студ. іст. ф-ту денної і заочної форми навч. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 261 с.

Допоміжна література

- Білецький А.О. І знову ахейські герої заговорили по-українському // Всесвіт, 1977.
- Голованов С. О. Афіни та Спарта напередодні Пелопоннеської війни / С. О. Голованов // Гілея: науковий вісник. - 2013. - № 72. - С. 189-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_72_36
- Вар'ян О. О. Використання сюжетів давньогрецького вазопису у дослідженні концепції "ідеального громадянина" / О. О. Вар'ян // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2013. - Вип. 35. - С. 244-247. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_35_47
- Вар'ян О. О. Судова влада у Давній Греції як інститут формування особистості громадянина / О. О. Вар'ян // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2013. - Вип. 36. - С. 229-233. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_40
- Голованов С. О. Формування грецького етносу та держави на Балканському півострові в III-I тис. до н.е. // Człowiek, etnos, naród w historii świata: Monografia zbiorowa. Międzynarodowe konsorcium naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra. – Warszawa-Paryż. – 2020. - Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33433/1/Людина%2C%20етнос%2C%20нація%20ТЕКСТ-страницы-208-216.pdf>
- Голованов С. О. Шляхи трансформації античної держави Стародавньої Греції в умовах кризи полісної системи. Колективна (три і більше авторів) // Człowiek w historii vs historia człowieka: Monografia zbiorowa. Wydawca Międzynarodowe konsorcium naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra. – Warszawa-Paryż. – 2021. - Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39777/2/S_Holovanov_Monografia_CwHv_sHC_2021_IFF.pdf
- Власова В. «Образ Олександра Македонського в творах перських авторів» // Zaporizhzhia Historical Review 2 (54), 2020. – Режим доступу: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/936>.
- Грегуль А. Гіпсікратія: дружина vs. воїн Мітрідата VI Евпатора (від античних джерел до рецепцій доби Відродження). Ver Kyivians: Античне суспільство та 193 його цивілізаційна спадщина : абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 17 – 18 травня 2018 р. Київ, 2018. С. 46.
- Грегуль А. Ефеський указ Мітрідата VI Евпатора (за працями античних авторів та ілюмінованими перекладами «De Civitate Dei» Августина Блаженного). Шевченківська весна – 2018: історія : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 15 березня 2018 р. Київ, 2018. С. 179–181.
- Грегуль А. О. Мітрідат VI Евпатор і його оточення (від джерел античної доби до рецепцій в епоху Відродження). Гілея : науковий вісник. Київ, 2018. Вип. 138 (11). Ч. 1. Історичні науки. С. 196–200.

Грегуль А. О. Образ Мітрідата VI Евпатора та наближених до нього осіб у літературі та мініатюрах XIV – XVI ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Історія. Тернопіль, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 52–56.

Нефедов К. Ю. Офіційні архіви в стародавній Греції / К. Ю. Нефедов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2013. - Вип. 36. - С. 218-222. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_38

Сорока А. Мітрідат VI Евпатор і члени його родини у «De casibus virorum illustrium», «De mulieribus claris» Дж. Боккаччо та античних джерелах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Історія. Тернопіль, 2016. Вип. 1. Ч. 3. С. 3–7. Сорока А. Мітрідат VI Евпатор і його оточення у «De Casibus Virorum Illustrium» та «De Mulieribus Claris» Дж. Боккаччо: історіографія проблеми. Шевченківська весна – 2016: історія : матеріали XIV Міжнародної науковопрактичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, м. Київ, 6 – 8 квітня 2016 р. Київ, 2016. С. 193–196.

Сорока А. Мітрідат VI Евпатор і коло його прибічників: історіографія проблеми. V Міждисциплінарні гуманітарні читання : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19 жовтня 2016 р. Київ, 2016. С. 11–13.

Сорока А. О. Обставини і трактування смерті Мітрідата VI Евпатора: від джерел античної доби до «De Civitate Dei» Августина Блаженного. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2017. Вип. 47. С. 266–269.

Сорока А. О. Походження та встановлення влади Мітрідата VI Евпатора у Понтійському царстві. Теорія і практика сучасної науки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 24 – 25 лютого 2017 р. Херсон, 2017. Ч. 1. С. 219–221.

Сорока А. Просопографічний аналіз оточення Мітрідата VI Евпатора (за матеріалами монумента Мітрідата на о. Делос). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. Київ, 2018. №1 (136). С. 67–70

Thomas Wardle. The history of ancient Greece, its colonies and conquests from the earliest accounts till division of the Macedonian Empire in the East. – 1835. – Режим доступу:

https://books.google.com.ua/books?id=AktXAAAAYAAJ&redir_esc=y

Rhodes P.J. *The Greek City-States: A Source Book* (2nd ed.). - Cambridge: Cambridge University Press. – 2007. – Режим доступу:

https://books.google.com.ua/books?id=ExTD53kd1JoC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Roisman Joseph, Worthington Ian. *A Companion to Ancient Macedonia*. – 2011. – Режим доступу:

https://books.google.com.ua/books?id=QsJ183uUDkMC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

в) Стародавній Рим

Основна література

Джерела

- Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.
- Вергілій. Буколіки (I, IV); Георгіки (I, II, IV); фрагменти „Енеїди” / Пер. М.Зерова // Зеров М. Вибране. – К., 1966.
- Вергілій. Енеїда / Пер. М.Білика. – К., 1972.
- Горацій. Твори / Пер. А.Содомори. – К., 1982.
- Овідій. 3 сумних елегій / Пер Г.Кочура, І.Франка, М.Зерова // Антична література. Хрестоматія. – К., 1968.
- Хрестоматія з історії стародавнього світу. В 3-х т. – К., 1953-1954. – Т 3.
- Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Риму. – Тернопіль : ТНПУ, 2014.

Узагальнюючі праці

- Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. - Чернівці: Книги XXI, 2005.
- Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. - Т.1. Стародавній Рим. - Чернівці: Наші книги, 2008.
- Балух В.О., Коцур В.П. Культура Античності: підручник. – Чернівці: Наші книги, 2015. – 632 с.
- Історія Стародавньої Греції та Риму. Навчальний посібник для історичних спеціальностей / упорядник Замуруйцев О.В/. – Мелітополь, 2015. – 213 с.
- Історія та культура Античності : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності: 014 Середня освіта, предметної спеціальності: 014.03 Середня освіта (Історія), освітньої програми: Історія. / упор. : Я. А. Алешкевич; рец. : В. Л. Гуменний, В. В. Мойжес.–Ужгород : "ДВНЗ" УжНУ, 2023. – Режим доступу:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57585/1/Історія%20та%20культура%20Античності.pdf>
- Петречко О. М. Історія Стародавнього Риму: підруч. для студентів спец. 014.03 "Середня освіта" (Історія) / Олег Петречко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. - Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2017.
- Шама О. І. Історія Стародавньої Греції і Риму: навч.-метод.посіб. для студ. іст. ф-ту денної і заочної форми навч. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 261 с.

Допоміжна література

- Бандровський, О. Г. Зовнішня політика Римської імперії в добу правління імператора Трояна (за даними Діона Кассія) // Carpatica - Карпатика : матеріали міжнародного симпозиуму / ред.кол.: Е.А. Балагурі, М.М.

- Вегеш, Д.Д.Данилюк та ін.; відповід. ред. В.Г. Котигорошко. – Ужгород : Вид-во УжНУ, 2002. – №Вип. 15 : Карпати в давнину. – С. 197–216.
- Бандровський О. Г. Зовнішня політика Римської імперії в Карпатському регіоні в добу правління імператорів Юліїв-Клавдіїв // *Carpatika-Karpatika* / ред. кол.: М.М.Вегеш, С.В.Віднянський, Д.Д.Данилюк та ін.; відповід. ред. В.Г. Котигорошко. – Ужгород : Видавництво УжНУ "Говерла", 2006. – Вип.34 : Давня та середньовічна історія Карпато-Дунайського ареалу. – С. 80-111.
- Бандровський О. Г. “Дакійська політика” Римської імперії від Доміціана до Траяна // *Carpatika – Karpatika*. – Ужгород, 2007. – Вип. 36. – С. 125-51.
- Бандровський О. Г. Формування зовнішньополітичного курсу римської Імперії в кінці I ст. до н.е. // *Карпатика* / редкол.: М.М. Вегеш, Д.Д. Данилюк, В.Є. Задорожний та ін.; відповід. ред.В.Г. Котигорошко. – Ужгород : Вид-во УжНУ "Говерла", 2010. – Вип. 39 : Старожитності Карпатського ареалу. – С. 98–114.
- Гуменний В. Л. Східна місія Германіка Цезаря (18-19 рр. н.е.) крізь призму офіційних актів сенату. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2015. Випуск 44. Том.2. С. 28-31.
- Гуменний В. Л. Внутрішньополітична боротьба в Царстві Аршакідів і східна політика Риму (епоха Августа і Тіберія). Східний світ. №2-3. Київ: Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, 2016. С. 11-16.
- Гуменний В. Л. Храм Марса Месника (*Templum Martis Ultoris*) та офіційна пропаганда східної політики Риму в епоху Августа. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2016. Випуск 45. Том.2. С. 124-128.
- Гуменний В. Л. Східне прикордоння і зовнішня політика Риму у II – на початку III ст. н.е.: стан і перспективи археологічних досліджень. Вісник Інституту археології. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Випуск 11. С. 36-48.
- Гуменний В. Л. Провінційна адміністрація та східна політика Римської імперії в епоху Юліїв-Клавдіїв. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. Випуск 19. С. 20-27.
- Гуменний В. Л. Образ Парфянських кампаній Антонінів і політична пропаганда Римської імперії у II ст. н. е. Проблеми гуманітарних наук. Серія «Історія». Дрогобич, 2016. Випуск 38. С. 219-233.
- Гуменний В. Л. Офіційна пропаганда і східна політика Римської імперії у першій половині I ст. н.е. (за нумізматичними джерелами). Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: збірник. наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне, 2016. Випуск 28. С. 190-202.

Гуменний В. Л. Римська військова присутність у Дура-Европос в контексті парфянських кампаній Северів. Проблеми гуманітарних наук. Серія «Історія». Дрогобич, 2017. Випуск 40. С. 184-196.

Гуменний В. Л. Календарні системи і проблема романізації східних провінцій Римської імперії у I ст. до н.е. – III ст. н.е. Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 66-ї міжнародної наукової конференції (м. Харків, 26 квітня 2013 р.). Харків, 2013. С. 59-60.

Гуменний В. Л. Епідемія Антонінів та східні провінції Римської імперії у др. пол. II ст. н.е. Дні науки історичного факультету: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції молодих учених. Київ, 2013. Вип. VI. С. 7-9.

Гуменний В. Л. «Mansiones Parthicae» («Σταθμοί Παρθικοί») Ізідора Харакського: географія, стратегія та східна політика Римської імперії на початку I ст. н.е. Чорноморські читання: матеріали I Всеукраїнської історичної наук. – практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народження С. А. Секеринського та О.І. Домбровського, м. Сімферополь, 14-15 березня 2014 р. Сімферополь: ЧП «Антіква», 2014. С. 18 – 21.

Гуменний В. Л. Внутрішньополітична боротьба Аршакідів і особливості східної політики Римської імперії в добу Юліїв – Клавдіїв. Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 67-ї міжнародної наукової конференції (м. Харків, 25 квітня 2014 р.). Харків, 2014. С. 47-49.

Гуменний В. Л. Tabula Siarensis та Senatus consultum de Cn. Pisone patre: місія Германіка на Схід крізь призму актів Сенату. Дні науки історичного факультету, присвяченні 180-річчю заснування Київського університету: матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Київ, 2014. Том 2. С. 300 – 305. 17

Гуменний В. Л. Образи римо-парфянського протистояння у кінці I ст. до н.е. - на початку II ст. н.е. (за матеріалами нумізматичних джерел). Дні науки історичного факультету: Матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених "Дні науки історичного факультету". Київ, 2015. С. 328 - 332.

Гуменний В. Л. Провінційна адміністрація і еволюція форм та засобів східної політики Римської імперії у першій половині I ст. н.е. Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 68-ї міжнародної наукової конференції (м. Харків, 24 квітня 2015 р.). Харків, 2015. С. 45-46.

Гуменний В. Л. Senatus consultum de Cn. Pisone patre у контексті взаємин Римської імперії та Парфії на початку I ст. н.е. Стародавнє Причорномор'я. Одеса, 2016. Вип. XI. С. 156-162.

Гуменний В. Л. Templum Martis Ultoris та формування образу східної політики Риму в епоху Августа. Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 69-ї міжнародної наукової конференції (м. Харків, 29 квітня 2016 р.). Харків, 2016. С. 39-40.

Гуменний В. Л. Tabula Siarensis та Senatus consultum de Cn. Pisone patre: офіційні акти сенату та східна політика Риму в епоху Тіберія. Проблеми

истории и археологии Украины: Материалы X Международной научной конференции, посвященной 125-летию профессора К. Э. Гриневича (Харьков, 4–5 ноября 2016 г.). Харків, 2016. С. 32.

Гуменний В. Л. Римська військова пристуність в Дура-Европос в контексті парфянських кампанії Северів (за папірологічними джерелами). II Міжнародна науково-практична конференція питання всесвітньої історії / Матеріали конференції 10 листопада 2017 р., м. Дрогобич. Дрогобич, 2017. С. 139-142.

Гуменний В. Л. «Зайняв Фраат престол Кіра»: образ Парфії і пам'ять про Ахеменідів в римській літературній традиції доби Августа. XXI Сходознавчі читання А. Кримського. Тези доповідей міжнародної наукової конференції (17-18 листопада 2017 р.). Київ: Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, 2017. С. 10-11.

Гуменний В. Л. Військові гарнізони на території Близького Сходу і парфянські кампанії Риму у II – на початку III ст.н.е (за епіграфічними джерелами). Стародавнє Причорномор'я. Одеса, 2018. Випуск XII. С. 166-171.

Гуменний В. Л. Осроена у контексті римської політики на Сході під час парфянської кампанії Траяна. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції «Ver Kyivians: Античне суспільство та його цивілізаційна спадщина», 17-18 травня 2018 року / Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2018. С. 43.

Гуменний В. Л. Р. Euphr. і окремі проблеми римської військової присутності на території Сирії впродовж першої половини III ст. н. е. История 18 античного мира и средневековья в университетах Украины. К 40-летию кафедры истории древнего мира и средних веков ХНУ имени В. Н. Каразина. Тезисы докладов Международной научной конференции (Харьков, 25–26 октября 2018 г.). Харків, 2018. С. 24-28.

Дудко В. Допоміжні лучники римської армії у бою за часів принципату (I–III ст. н.е.) / В. Дудко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. - 2015. - Вип. 1. - С. 4-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2015_1_3

Коваль А. П. Військово-політична та суспільна діяльність Гнея Помпея Великого : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017.

Маркович М. М. Філософсько-релігійні погляди імператора Юліана Відступника. Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Історія» / ред. кол. О. Петrenchко (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 36. С. 133–143.

Маркович М. М. Релігійне життя Римської імперії в середині IV ст. Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія

«Історія» / ред. кол. О. Петrenchко (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. Вип. 38. С. 234–245.

Маркович М. М. Адміністративна політика цезаря Юліана у Галлії в 355–356 рр. Научные труды SWorld. Вып. 3 (44). Том 5. Иваново : Научный мир, 2016 С. 63–67.

Маркович М. М. Паризьке проголошення Юліана Августом (лютий 360 р.). Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. Дрогобич : Посвіт, 2017. Вип. 3. С. 6–11. 5. Маркович М. М. Перська кампанія імператора Юліана в 363 р. Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. К. : Вид-во «Гілея», 2017. Вип. 119 (4). С. 111–114.

Маркович М. М. Реформаторська діяльність імператора Юліана. Научныетруды SWorld. Вып. 47. Том 5. Иваново : Научный мир, 2017. С. 49–56.

Маркович М. М. Зовнішня політика цезаря Юліана в Галлії в 355–361 рр. Дрогобицький краєзнавчий збірник / Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), В. Александрович, Л. Винар, Л. Войтович та ін. Вип. XIX–XX. Дрогобич : Коло, 2017. С. 56–63.

Маркович М. М. Релігійна свідомість римського суспільства у добу правління Юліана Відступника. Гуманізм. Людина. Свідомість : Матеріали 27-х Міжнародних людинознавчих філософських читань (Дрогобич, 2015 р.) / Ред. колегія: В. С. Возняк (головний редактор), О. А. Ткаченко, В. В. Лімонченко. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. С. 123–126.

Маркович М. М. Філософсько-релігійні погляди імператора Юліана Відступника. Розвиток сучасної освіти і науки : результати, проблеми, перспективи : тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 26–27 березня 2015 року) / [редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Посвіт, 2015. С. 85–86.

Маркович М. М. Перська кампанія імператора Юліана 363 р. LAUREA II. Античный мир и Средние века : Чтения памяти профессора Владимира Ивановича Кадеева, к 90-летию со дня рождения. Материалы. Харьков : ООО «НТМТ», 2017. С. 38–41.

Маркович М. М. Микола Розенталь – дослідник релігійної політики імператора Юліана. II Міжнародна науково-практична конференція «Питання всесвітньої історії». Матеріали конференції 10 листопада 2017 р., м. Дрогобич. За наук. ред. професора Олега Петrenchка, доцента Володимира Галика. Дрогобич : Видавництво ТзОВ «Трек-ЛТД». С. 145–148.

Олійник Т.І. Тиберій і Гай Граки як оратори в оцінці Цицерона // Іноземна філологія. – 1968. – Вип.. 17. Питання класичної філології. - №7. – С.94-95.

Петrenchко О.М. Зовнішня політика Римської імперії в I ст. н.е. - Львів, 1998.

Петренко О. Суспільно-політичний розвиток Римської Імперії в I - на поч. III ст. н.е.: від "відновленої" Республіки до сенатської монархії. – Львів, 2009.

Пількевич А.Л. Оновлення системи комплектування та соціального складу римської армії в кінці II–I ст. до н. е. / Пількевич Андрій Леонідович // Університет. – 2009. – № 1. – С. 115–122.

Пількевич А.Л. Армія в соціально-економічній політиці II тріумвірату / Пількевич Андрій Леонідович // Етнічна історія народів Європи. – 2009. – № 28. – С. 146–153.

Пількевич А.Л. Розвиток ветеранського землеволодіння в I ст. до н. е. / Пількевич Андрій Леонідович // Гілея. – 2009. – № 26. – С. 5–12.

Пількевич А.Л. Ветерани армії в структурі римського соціуму (I ст. до н. е. – початок II ст. н. е.) / Пількевич Андрій Леонідович // Гілея. – 2010. – № 34. – С. 19–27;

Пількевич А.Л. Занепад традиційної військової системи в Римській республіці в II ст. до н.е. Реформа Гая Марія / Пількевич Андрій Леонідович // Шевченківська весна: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, присвяченої 90-річчю Української революції 1917 – 1920 рр. – К., 2007. – Вип. V, ч. 1. – С. 249–251.

Пількевич А.Л. Роль союзницьких общин у комплектуванні римської армії (кінець III– II ст. до н.е.) / Пількевич Андрій Леонідович // Шевченківська весна: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – К., 2008. – Вип. VI, ч. 2. – С. 65–66;.

Пількевич А.Л. Розвиток процесу професіоналізації римської армії в період першої та другої Мітрідатових війн / Пількевич Андрій Леонідович // Дні науки історичного факультету: матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, присвяченої 90-річчю Гетьманату Павла Скоропадського. – К., 2008. – Вип. I, ч. 2. – С. 165–167.

Пількевич А. Л. Трансформація моделі соціально-економічного устрою збройних сил Риму (кінець II ст. до н. е. – 117 р. н. е.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2010.

Сайко М. М. Кредит у східних провінціях Риму в епоху пізньої республіки і ранньої імперії (II ст. до н.е. – початок III ст. н.е.) [Електронний ресурс] / М. М. Сайко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2013. - Вип. 35. - С. 238-243. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_35_46

Сайко М. М. Застава нерухомості в античних Греції та Римі: порівняльна характеристика [Електронний ресурс] / М. М. Сайко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2013. - Вип. 36. - С. 223-229. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_39

- Сайко М. М. Кредитні документи імператорського благодійного фонду в Давньому Римі ("Tabula Vaebianorum") [Електронний ресурс] / М. М. Сайко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. - 2014. - Вип. 38. - С. 270-275. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_38_54
- Сайко М. М. Кредитні документи банкірів античного Риму (розписки, іпотечні угоди, договори товариства) [Електронний ресурс] / М. М. Сайко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія. - 2015. - № 1145, вип. 50. - С. 216-224. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIS_2015_1145_50_22
- Сайко М. Кредит у західних провінціях Риму в епоху пізньої республіки і ранньої імперії (II ст. до н. е. - початок III ст. н. е.) [Електронний ресурс] / М. Сайко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. - 2013. - Т. 1. - С. 42-52. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2013_1_6
- Сайко М. Кредит в античному Римі в творах греко-римських біографів [Електронний ресурс] / М. Сайко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. - 2013. - Т. 2. - С. 62-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2013_2_8
- Сайко М. Codex ассерті ет expensі (прибутково-видаткові книги давньоримських банкірів) [Електронний ресурс] / М. Сайко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. - 2014. - Т. 2. - С. 71-83. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2014_2_7
- Сайко М. Морська позика в античності [Електронний ресурс] / М. Сайко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. - 2012. - Т. 1. - С. 77-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2012_1_7
- Сайко М. Римська література II ст. до н. е. - II ст. н. е. як джерело вивчення кредитних відносин в античному Римі [Електронний ресурс] / М. Сайко // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. - 2012. - Т. 2. - С. 75-88. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2012_2_9
- Сергеев І.П. До питання про "рушійні сили" кризи III століття в Римській імперії // Збірник наукових праць. Серія "Історія та географія" / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: "ОВС", 2003. – Вип. 13. – С. 11–14.
- Сергеев І.П. Протиріччя в збройних силах Римської імперії наприкінці II – III стст. н.е. // Збірник наукових праць. Серія "Історія та географія" / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: "ОВС", 2002. – Вип. 9. – С. 12–17.
- Сергеев І.П. Соціально-політичний розвиток Римської імперії в III столітті н.е.- Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02. - всесвітня історія - Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, 2003.

Щіцина К.В. Взаємозв'язок особистісного, політичного та суспільного факторів походу Сули на Рим у 88 р. до Р.Х. // Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2010. - №2. – С. 131-136.

Щіцина К. В. Суспільно-політична діяльність Луція Корнелія Сулли : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2011.

Beard Mary, North John, Simon Price. Religions of Rom. – Режим доступу: http://khazarzar.skeptik.net/books/rel_rom1.pdf

Edward Gibbon. The History of the Decline and Fall of the Roman Empire. – 1776. – 12 vols. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-12-vols>

Erdkamp Paul (ed.) A Companion to the Roman Army. - Malden (USA) – Oxford (UK) – Carlton (Australia): Blackwell Publishing Ltd, 2007. – Режим доступу:

<https://www.twirpx.com/file/859252/>

Gabucci Ada. Rome (Dictionaries of Civilizations). - 2007. – Режим доступу: <http://petalless.kwikphp.com/rome-dictionaries-of-civilization-epub-pdf-fb2/?i=1>

Williams Kirstina D. Christianity's affects on life in the Roman Empire. – 2015. – Режим доступу:

https://www.researchgate.net/publication/280917131_Christianity's_affects_on_life_in_the_Roman_Empire

Woolf Greg. Rome: An Empire's Story. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1991788/>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

Ужгородський національний університет

Сайт Ужгородського національного університету - <https://www.uzhnu.edu.ua>

Сторінка факультету історії і міжнародних відносин <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>

Інфо-центр факультету (розклади, зміни, оголошення) - <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/124>

Відділ онлайн послуг Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>

Послуга тематичний підбір літератури - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>

Науковий вісник УжНУ: серія Історія - <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/index>

Сайт електронного навчання - <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/login/index.php>

Бібліотеки та музеї

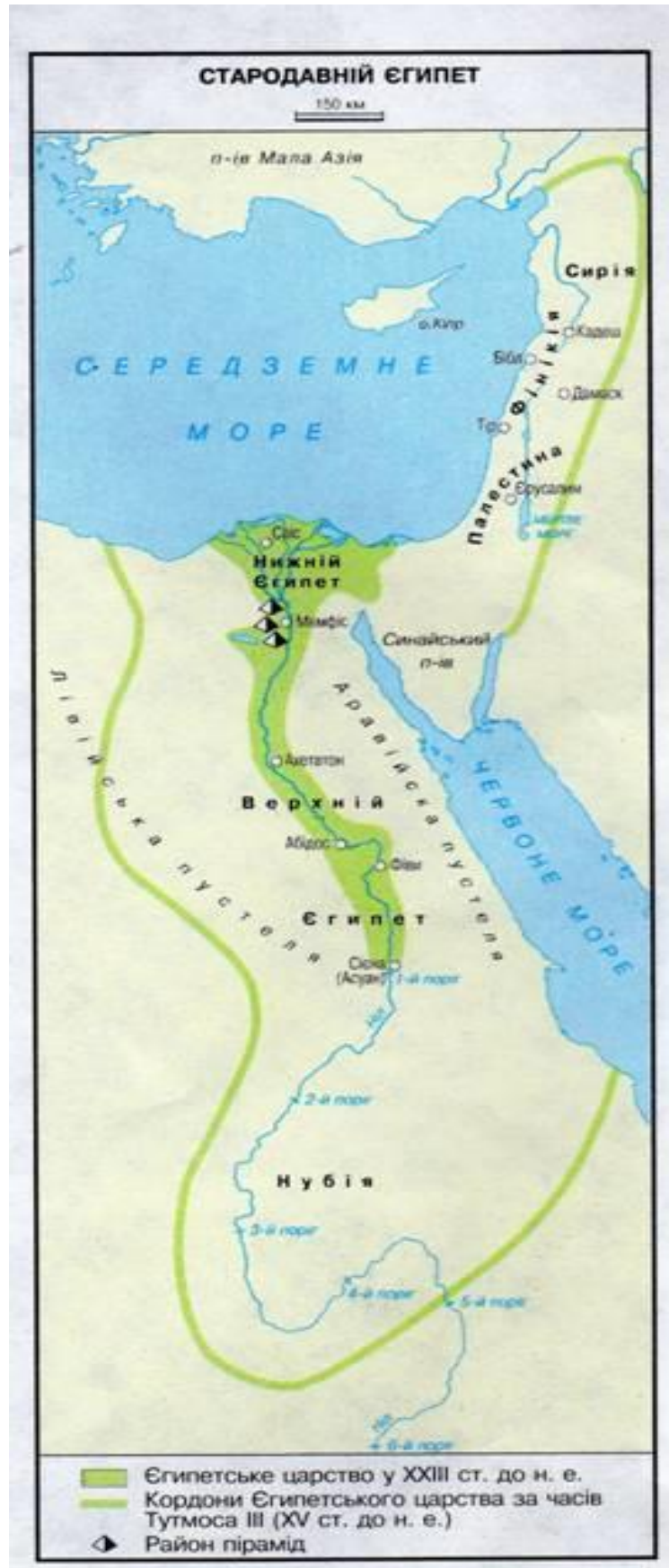
Сайт Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>

Закарпатська обласна наукова бібліотека - <http://www.biblioteka.uz.ua>

Бібліотеки України - <http://www.biblioteka.uz.ua/chapter/www/>
Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського –
<http://www.nbuv.gov.ua>.
Музеї світу в Інтернеті - <http://www.hist.msu.ru/ER/museum.htm>
Освіта-UA (освітній портал) – <http://osvita-ua.net/>
Інтернет сайти (книги, статті й т.п.)
Вікіпедія – електронна енциклопедія (українською мовою) –
<http://uk.wikipedia.org/>
Електронні книги - <https://www.twirpx.com>
Книги google - <https://books.google.com.ua>
Google Академія - <https://scholar.google.com.ua>
Чтиво електронна бібліотека - <https://chtyvo.org.ua>
Прометеус (онлайн-платформа) - <https://prometheus.org.ua>

ДОДАТКИ

Додаток А. Стародавній Єгипет

Додаток Б. Стародавня Месопотамія

Додаток Г. Перська «світова держава»

Додаток Д. Завоювання Александра Македонського

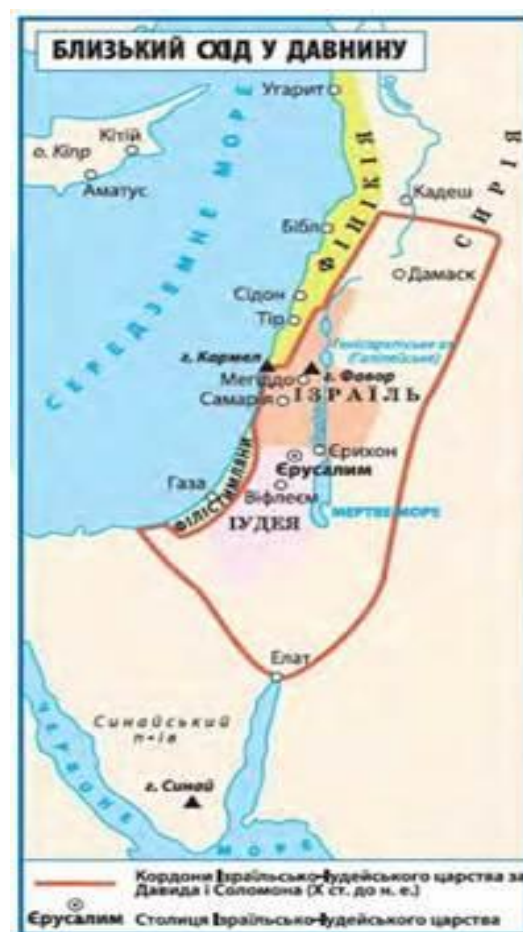

Додаток Е. Цивілізації Східного Середземномор'я

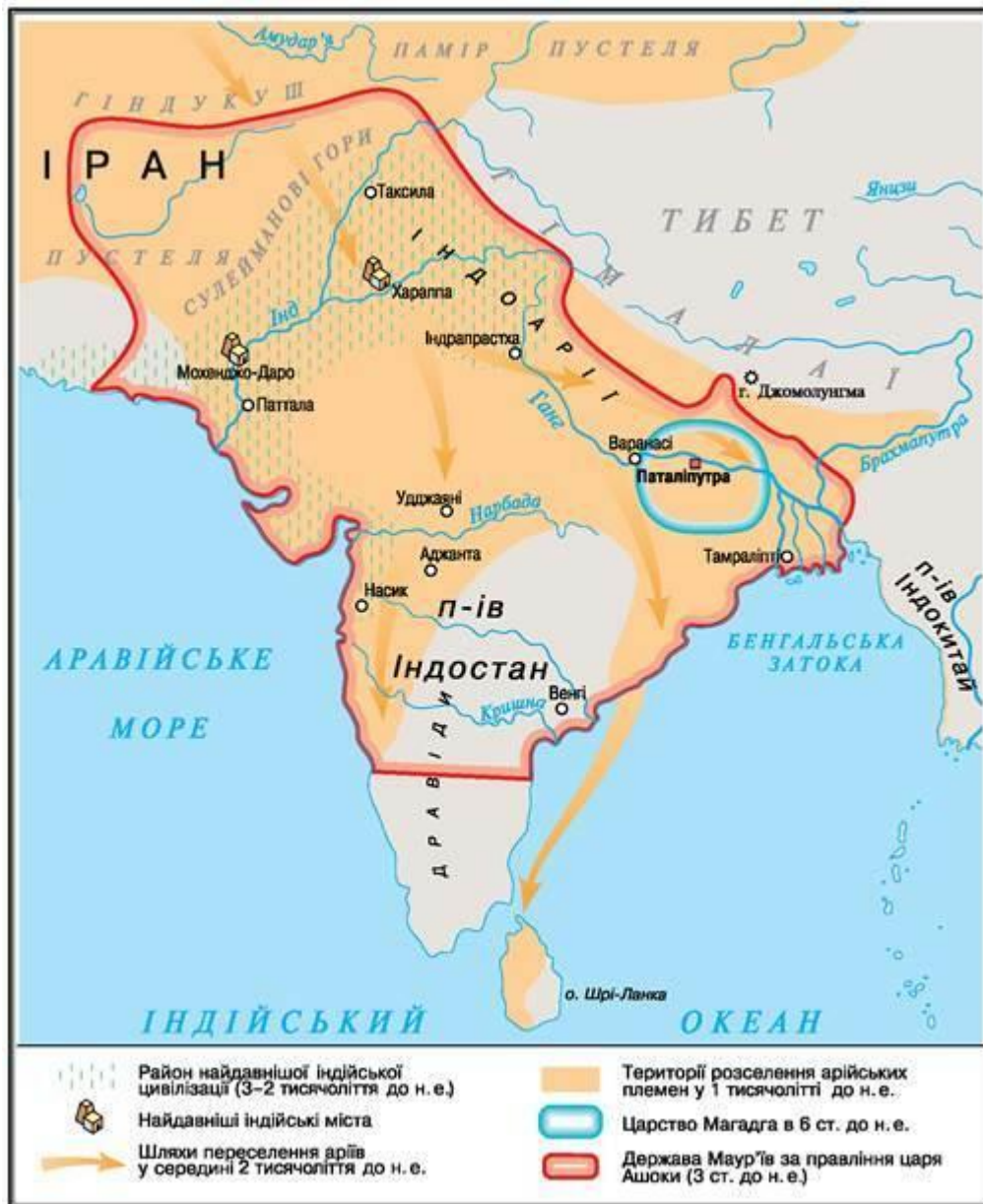
а) Фінікія

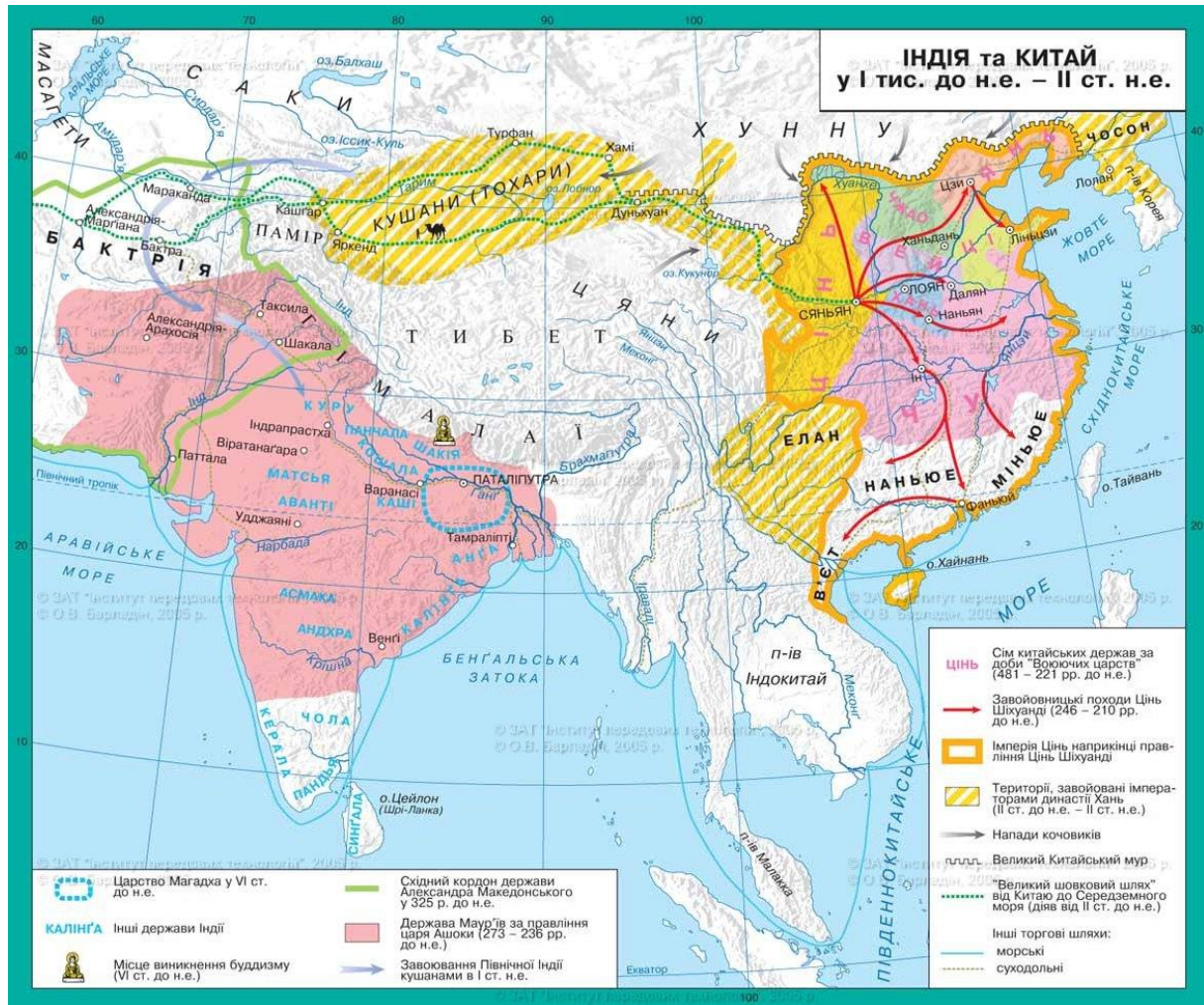
б) Ізраїльсько-Іудейське царство

Додаток Ж. Стародавня Індія

Додаток 3. Стародавні Індія та Китай

Додаток К. Стародавня Греція

Додаток Л. «Великі колонізації в давнину»

а) «Фінікійська колонізація»

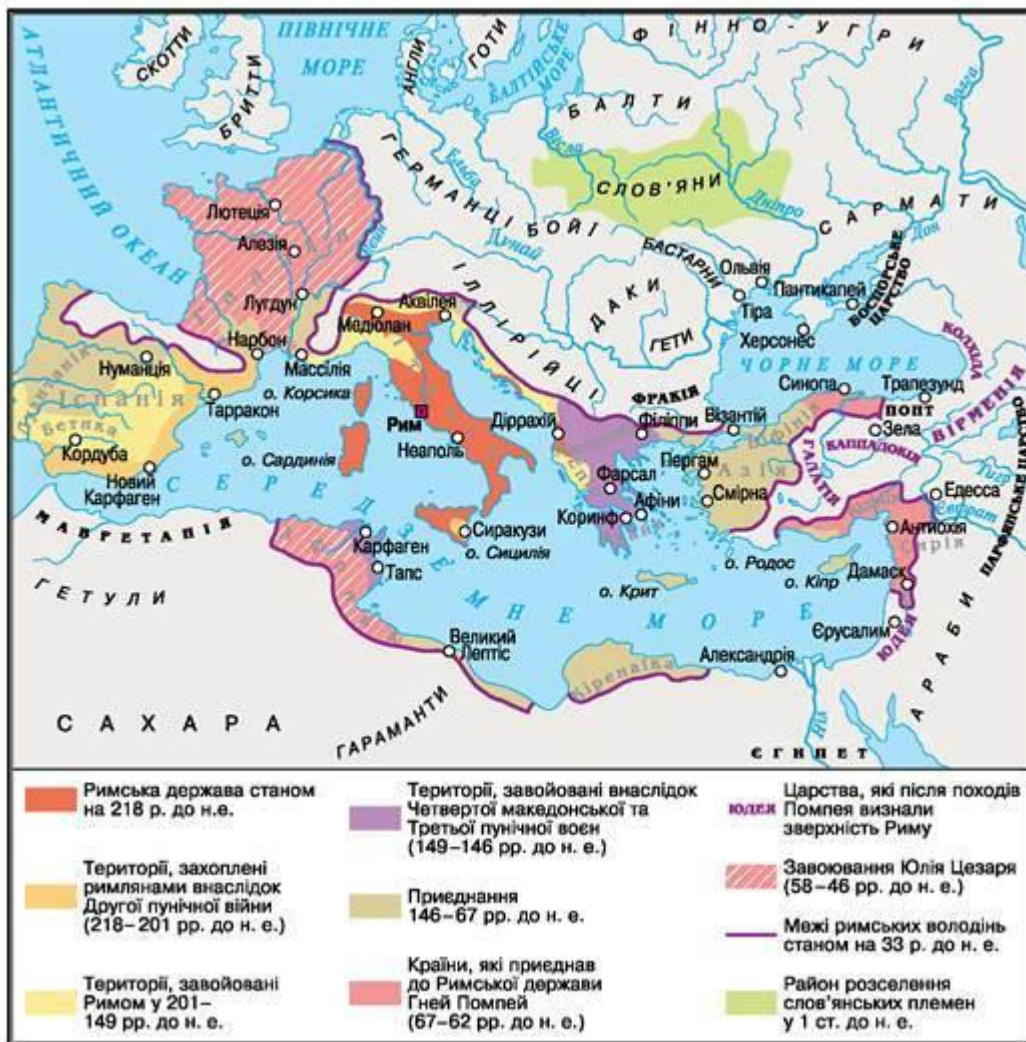
б) «Велика грецька колонізація»

Додаток М. Стародавній Рим

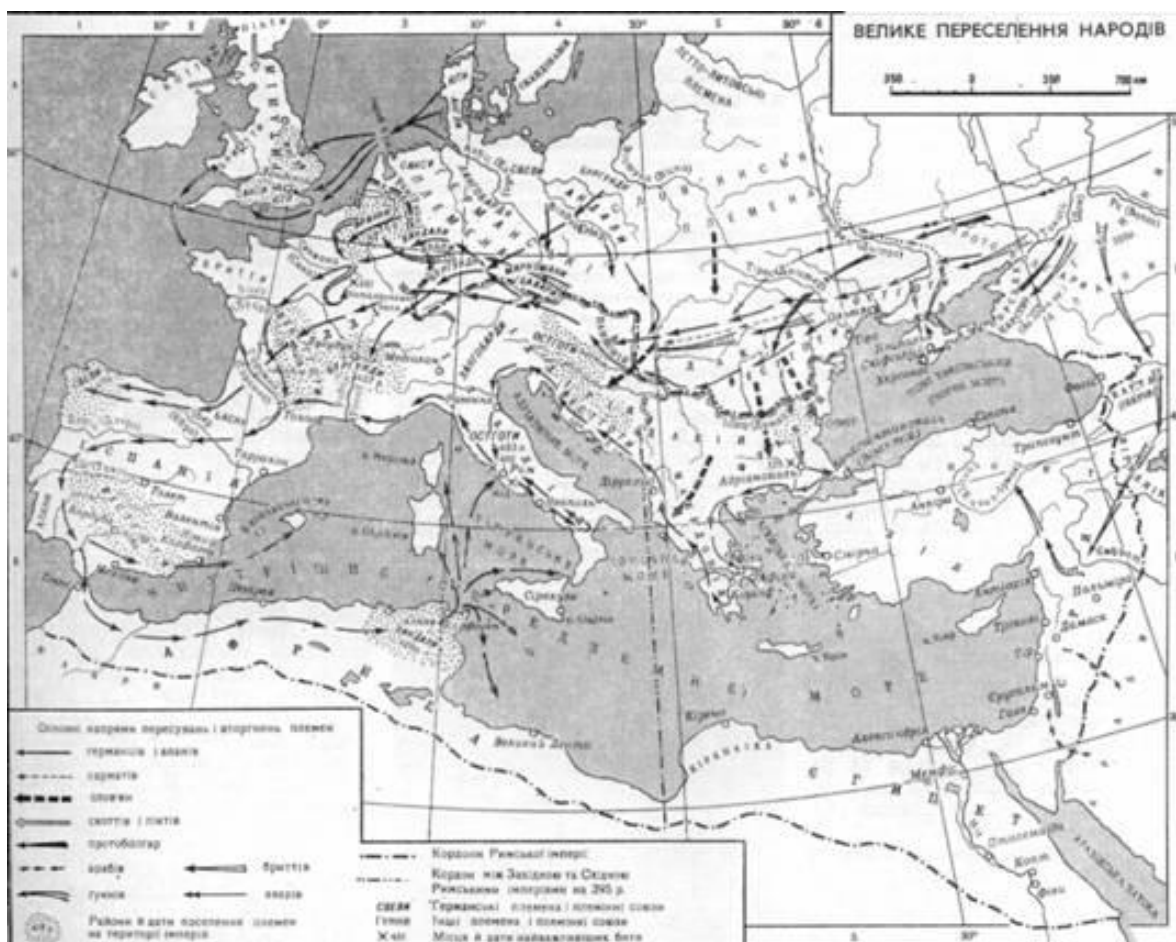
Додаток Н. Римська республіка

Додаток П. Римська Імперія

Додаток Р. «Велике переселення народів»

Навчально-методичне видання

Андрусяк Ярослав Ярославович

**Всесвітня історія (давній час)
Навчально-методичні рекомендації**

Андрусяк Я. Всесвітня історія (давній час): навчально-методичні рекомендації (для студентів денної та заочної форми навчання за спеціальністю 032 – «Історія та археологія») / Ярослав Андрусяк [Ужгород. нац. ун-т; ф-т. історії та міжнародних відносин; каф. Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби]. Ужгород: ПП «ІНВАЗОР», 2024. 95 с.

Підписано до друку
01.07.2024. Формат 60х84/16 Гарн.тип Таймс.
Папір офсетний № 1. Ум.-друк. Арк 4,7.
Обл.- вид. арк 4,8. Наклад 100 прим. Замовл. № 24.
Віддруковано з готового оригінал макету

Приватне підприємство „Інватор”
Свідоцтво серія А00 № 385608
88000, м. Ужгород, вул. Мукачівська, 20
тел.: 050 68 38 783

УДК 94(3)(076)
A65